

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
նչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

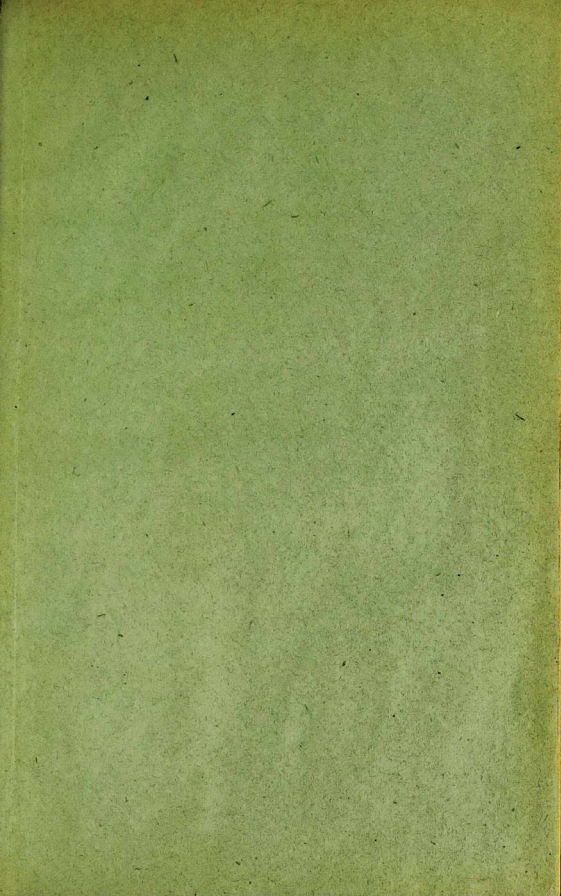
պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

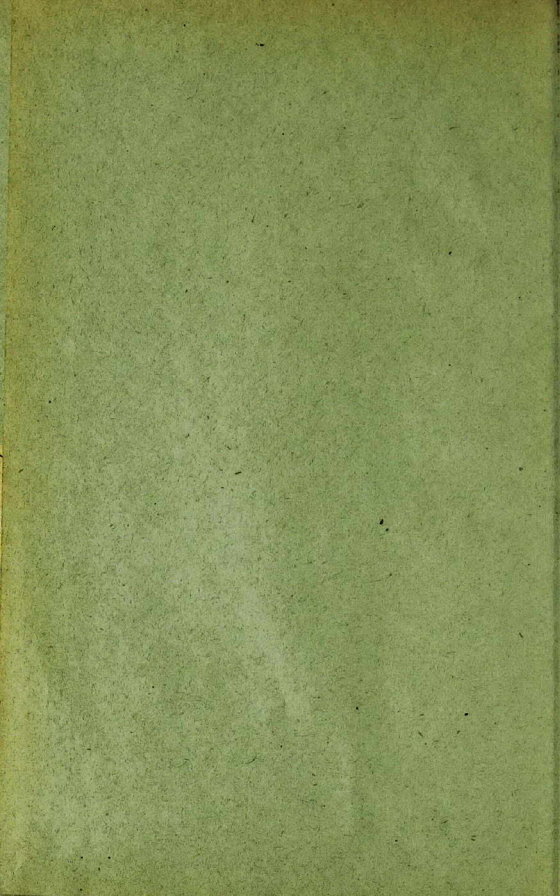
You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Ա. ՅԵՐԶԵՆԿՅԱՆ

Ա. Ս. Ֆ. Խ. Հ.

ԱՆԱՍՆԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՅԵՎ

ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԻՆԴՈՒՍՏՐԱՑՈՒՄԸ

ԳԻՆԸ 25 ԿՈՊ.

ՀՈՂԺՈՂԿՈՄԱՏԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԵՐԵՎԱՆ—1929

ՀՈՂԺՈՂԿՈՄԱՏԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅԱՄԲ

ԼՈՒՅՍ ԵՆ ՏԵՍԵԼ

«ԳՅՈՒՂԱՑՈՒ ԳՐԱԴԱՐԱՆ»-Ի

ՀԵՏԵՎԵԱԼ ԳՐԲԵՐԸ

1. Ուղեցույց անասունների առեւտրական	50 կ.
2. Ս. Շագունց—Մեր անելիքները(սպառված)	20 »
3. 2. Փիռումյան յեվ Ս. Մելեքյան—Ինչպե՞ս ձեռնարկել գործարանում յուզ և շվեյց. պանիր պատրաստելը (սպառ.)	3 »
4. 2. Փիռումյան—Սոսիսը պանիրը և նրանց մշակության յեղանակները (սպառ.)	10 »
5. Խ. Ս. Վաղարշյան—ՀնՍՀ Հողային Որենսդրությունը, բացատրական հարց ու պատասխաններով. մասնաւորին, աշխատ. հողագատնործություն (սպառ.)	40 »
6. Պ. Հեթումյան.—Թեքնոլ. մշակությունը (սպառվ.)	10 »
7. Պ. Հեթումյան.—Շերամի վորդը, նրա կերակրելն ու խնամքը	10 »
8. Խ. Յերեյան.—Կաթնատնտեսության գործնական ձեռնարկ, մասնաւորին (64 նկ.) (սպառված)	1ա. 50 »
9. Կ. Մելիք-Շահնազարյան.—Միսխոտի մշակությունը (սպառված)	20 »
10. Ս. Յերեյան.—Տասը պատգամ անասնապահին	20 »
11. Խ. Յերեյան.—Անասնապահին, թէ՛ կոտող. կաթնատնտեսություն	10 »
12. 2. Հարություն.—Բատրակ, կնքիր պալմանագիր (չափածո) (սպառ.)	5 »
Պոլմանյան.—Շարքացանը և նրա նշանակութ.	15 »
Ներսիսյան.—Ինչպե՞ս մշակել խաղողի	28 նկարով) (սպառ.)
28 նկարով) (սպառ.)	35 »
Պի գուզ.—Անդրկովկասյան Յեր-	
՝ի բանաձևը գյուղացիական հարցի	
՝ Յեթնախաբանով (սպառված)	15 »
՝ Ներսիսյան կուսակցության	
՝ յեյ Զորագ Պեհուկի Բա-	
՝ ծ)	15 »
՝ ը յեղյուրավոր անասուն.	
՝ սպառվ.)	15 »

636(47.99)

Կ-84 Ա. ՅԵՐԶՆԿՅԱՆ

լրաց.

338.1(47.92)

Ա. Ս. Ֆ. Խ. Հ.

ԱՆԱՍՆԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՅԵԿ

ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԻՆԴՈՒՍՏՐԱՑՈՒՄԸ

26649

A 18997

ՀՈՂԺՈՂԿՈՄԱՏԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԵՐԵՎԱՆ—1929

ՊԵՏՂՐԱՏԻ ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՏՊԱՐԱՆ ՅԵՐԵՎԱՆՈՒՄ

Դրանեպ. № 2180 (բ.)

Պատվ. № 638

Տիրաժ 1200

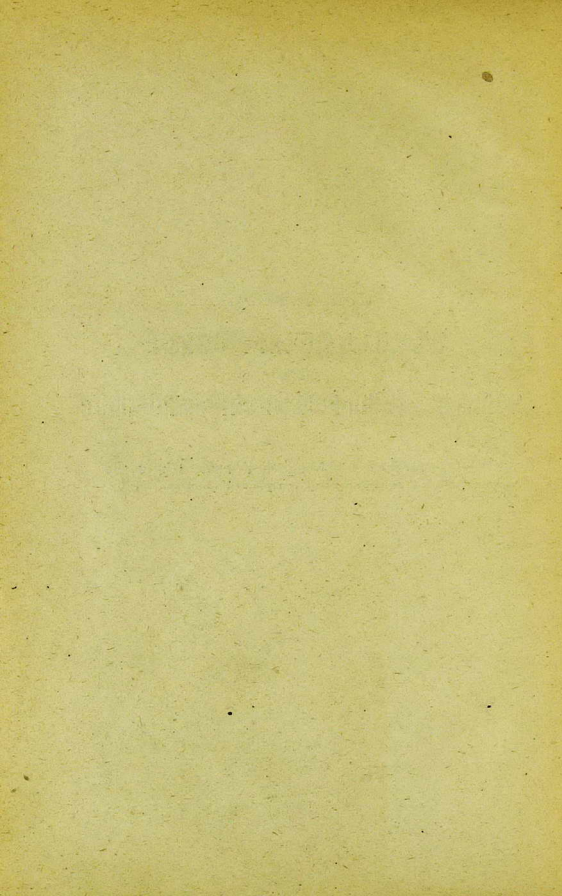
Ա. Ս. Փ. Խ. Հ.

ԱՆԱՍՆԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՅԵՎ

ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԻՆԴՈՒՍՏՐԱՑՈՒՄԸ

(ՀՍԽՀ Հողօգտական Արամայիս Յերզնկյանի գեկուցումը
ՍՍՃԽՀ խորհուրդների 5-րդ համագումարում)

ԸՅԿԵՐՏՆԵՐ,

Նախքան ինձ հանձնարարված զեկուցմանն անցնելը, պիտի ասեմ, վոր ժամանակի սղության պատճառով, չես գյուղատնտեսական վարկի մասին չեմ խոսելու, նկատի ունենալով, վոր Անդրգյուղբանկի հաշվետվութիւնը բաժանված է ընկեր պատգամավորներին:

Յես կանգ կառնեմ միայն անասնապահության և գյուղատնտեսության ինդուստրացման վրա, սակայն մի քանի խոսքով կուզեի անդրադառնալ գյուղատնտեսության ընդհանուր խնդիրներին:

Այսօր ընկ. Հուսեյնովն իր զեկուցման մեջ ասաց. — «Այն ժամանակ, չերբ Անդրկովկասի խորհրդախնացումից հետո մեր արդյունաբերութիւնը հսկայական չափերով ու թափով աճել ու զարգացել է (առանց Ազնեվթի, մենք կրրկնապատկել ենք մեր արդյունաբերության արտադրանքը), — սեր գյուղատնտեսության զարգացումը յետ է մնացել: Գյուղատնտեսության մեջ, միայն դաշտավարության բնագավառում՝ ըստ տարածության և անասնապահության բրնաբնագավառում՝ ըստ անասունների քանակի, մենք հասել ենք մինչպատերազմյան նորմաներին: Սակայն, ինչ վերաբերում է ե արտադրանքին ու բերքատվությանը, — ապա մենք տակավին չենք հասել նախպատերազմյան նորմաներին: Ի հարկե, այն, ինչ վոր ասաց ընկ. Բունիաթ-Ջադեն, միանգամայն ճիշտ է: Մենք ստացել ենք սարսափելի վիճակում գտնվող մի ժառանգութիւն, և այդ ժառանգության սահմաններում ու պայմաններում մենք շատ ենք առաջ գնացել: Բայց ընդհանուր առմամբ թե բերքատվության և թե անասնապահական տնտեսության,

կամ անասնաբուծութեան արտադրանքի բարձրացման տեսակետից՝ մենք տավաժին չենք հասել մինչպատերազմյան նորմաներին: Անհրաժեշտ է, վոր գյուղատնտեսութեան վերելքն ու զարգացումը գնա արագ թափով: Արդյունաբերութեան արագ թափը սերտորեն շաղկապված է գյուղատնտեսութեան հետ: Յեթե մի կողմից մեր տեխնիքական կուլտուրաների զարգացումը խթան է հանդիսանալու մեր թեթև արդյունաբերութեան զարգացման համար, ապա միջուկ կողմից՝ անհրաժեշտ է, վոր մենք գյուղատնտեսութեան մեջ զարկ տանք սպառողական նշանակութիւն ունեցող կուլտուրաների զարգացման, վորպեսզի ունենանք եժման սպառողական մթերքներ՝ մեր բանվորներին տալու համար: Կարծել, թե դրամական մասսայի հավելումով կը լուծվի աշխատավարձի բարձրացման խնդիրը — անիմաստ լինթադրութիւն է: Աշխատավարձի ռեալ բարձրացման համար հիմք պիտի ծառայի գյուղատնտեսական մթերքների եժմանացումը: Այդ կլինի ավելի ելական և մեծ հետևանքներ կտան այն տեսակետից, վոր արդյունաբերութեան մեջ մենք իրոք կունենանք գների իջեցում: Ներկայումս գոյութիւն ունի ճեղքվածք — գյուղատնտեսական սպառողական նշանակութիւն ունեցող մթերքների գները բարձրանում են: Այդ անբնական լերևույթ է, և մենք այն պիտի վերացնենք, վորովհետև, կրկնում եմ, մեր արդյունաբերութեան զարգացման բուռն թափը սերտորեն շաղկապված է մեր գյուղատնտեսութեան հետ: Յեթե այդ տեսակետից մոտենալու լինենք մեր նպատակներին, ապա պիտի ասեմ, վոր մեր լերկրի և՛ բնական և՛ կլիմայական պայմանները մեզ ընձեռում են հնարավորութիւններ՝ զարգացնելու գյուղատնտեսական բազմազան կուլտուրաներ:

Յեւ իրոք, սկսած մեր բարձր տեխնիքական, սուբարդպիկ կուլտուրաներից մենք համնում ենք մինչև մեր ալպան գոտիները՝ իրենց անասնապահական տնտեսութեամբ: Սակայն, վորպեսզի մեր ընդհանուր գյուղատնտես-

սուլթանն մեջ պարզենք պուղատնտեսութիւն զանազան ճյուղերի տեսակարար կշիռը, ապա ամենից առաջ անհրաժեշտ է ճանաչել մեր տերրիտորիայի առանձին հողատեսքերի տեսակարար կշիռը: Այդ տեսակետից Անդրկովկասի մակերևութիւնը վորոշ չափով տարբերվում է Միութիւն մյուս շրջաններից: Մեզ մոտ, Անդրկովկասում անպետք հողերի տարածութիւնը հավասար է 3,376,000 հեկտարի: Նշանակում է, մեր տերրիտորիայի 18 տոկոսը անպետք, մշակութիւն համար անհարմար հողեր են:

Մեր ձմերային և ամառային արոտավայրերի տարածութիւնը հավասար է 3,440,000 հեկտարի, կամ 18,6 տոկոսի, անտառները բռնում են 4,256,000 հեկտար տարածութիւն: Մյուս շրջանների հետ համեմատած, մեր վարելահողերի տարածութիւնն ելքիչ է—ընդամենը 3.450.000 հեկտար, կամ 19 տոկոս: Մեր տերրիտորիայի զանազան հողատեսքերի այդ փոխհարաբերութիւնը մեզ առաջադրում է զանազան խնդիրներ:—

Առաջին և հիմնական խնդիրը—այդ՝ այն է, վոր մենք պակասեցնենք մշակութիւն համար անհարմար, անպետք հողերի տոկոսը: Այդ մի մեծ խնդիր է, վորը մենք մի կողմից՝ պիտի կատարենք Ջրային Տնտեսութիւն գծով և մյուս կողմից՝ հիմնական մելիորատիվ աշխատանքների գծով:

Ահա մի խնդիր, վորի լուծումը մեզ հնարավորութիւն կտա իրոք մեղմելու այդ անհամաչափութիւնը, վոր գոյութիւն ունի առանձին հողատեսքերի բաշխման տեսակետից՝ անհարմար հողերի և վարելահողերի տակ ընկած տարածութիւն միջև: Այդ ուղղութիւնը մենք վորոշ հաջողութիւններ ունենք: Մեր հնգամյա պլանը, վոր ձեզ լարդեն գեկուցվեց, հետապնդում է վորոշ նպատակ—մասամբ արոտավայրերի և մասամբ վարելահողերի վերածելով՝ պակասեցնել մեր անհարմար հողերի տարածութիւնը:

Յեթն մենք կանգ առնենք անամապահութիւն վրա,

—ապա կտեսնենք, վոր մեր ամարային ու ձմերային արտավալրերի հսկայական տարածությունները մեզ վոչ միայն հնարավորություն են ընձեռում մեր ժողովրդատնտեսության մեջ պահելու մեր անասնապահության ներկայիս գոյությունն ունեցող տեսակարար կշիռը, այլ և զգալիորեն այն բարձրացնելու:

Յեւ վեթե մենք ցանկանանք ծանոթանալ այն տեսակարար կշռի հետ, վոր ընդհանուր գյուղատնտեսության սիստեմում գրավում է մեր անասնապահական տնտեսությունը,—մենք կունենանք հետևյալ պատկերը: Ամբողջ Անդրկովկասի գյուղատնտեսության ընդհանուր արտադրանքը հավասար է 540 միլիոն 181 հազար ռուբլու: Այդ գումարից բուսաբուծության (ростениеводство) արտադրանքի արժեքն է 360 միլիոն 240 հազար ռուբլի, իսկ անասնապահության արտադրանքի արժեքն է 171 միլիոն 938 հազար ռուբլի, այսինքն՝ 31,8 տոկոս:

Վերոհիշյալ գումարը, ըստ առանձին հանրապետությունների բաշխելով՝ կատանանք հետևյալ գումարները.—

Խ. Ադրբեջանի գյուղատնտեսության արտադրանքի ընդհանուր գումարը կազմում է 207 միլիոն ռուբլի (հարյուր հազարները յես դուրս եմ գցում), վորից բուսաբուծության արտադրանքի արժեքը կազմում է 147 միլիոն ռուբլի, իսկ անասնապահության արտադրանքինը՝ 59 միլիոն ռուբլի, կամ 28,9 տոկոս:

Խ. Հայաստանի գյուղատնտեսության ընդհանուր արտադրանքը կազմում է 78 միլիոն ռուբլի, բուսաբուծության արտադրանքը կազմում է 50 միլիոն, ռուբլի իսկ անասնապահությանը 28 միլիոն ռուբլի, կամ գյուղատնտեսության ընդհանուր արտադրանքի 36 տոկոսը:

Խ. Վրաստանի գյուղատնտեսության ընդհանուր արտադրանքը կազմում է 254 միլիոն ռուբլի, ըստ վորում բուսաբուծության արտադրանքի արժեքն է 170 միլիոն ռուբլի, իսկ անասնապահությանը՝ 83 միլիոն ռուբլի, կամ

գլուղատնտեսական ընդհանուր արտադրանքի 23 տոկոսը:

Այսպիսով, մենք տեսնում ենք, վոր ամբողջ ժողովրդատնտեսության մեջ մեր անասնապահական տնտեսությունն իր պատկառելի տեղն ունի: Յեթե մեր անասնապահությունը քննելու լինենք իր հետագա հեռանկարների տեսակետից,— ապա կհամոզվենք, վոր նա անշեղորհն աճում ու զարգանում է: Վերջին տարիները թվական տրվյալներն ապացուցում են, վոր մեր գլուղատնտեսության ընդհանուր արտադրանքի մեջ անասնապահությունը, ըստ տոկոսային հարաբերության՝ աճում ու մեծանում է: Այսպես, Խ. Աղբբեջանում անասնապահության արտադրանքը, գլուղատնտ. ընդհանուր արտադրանքի նկատմամբ՝ 1926 թ. կազմում էր 29 տոկ., 1926—27 թ.՝ 29,2 տոկոս և 1927—28 թ.՝ 31,8 տոկ.: Այսպիսով, Դուք տեսնում եք արդեն, վոր գլուղատնտեսության ընդհանուր արտադրանքի մեջ անասնապահության արտադրանքի տեսակարար կշիռը բարձրանում է: Սակայն այստեղ յես պիտի հետևյալն ասեմ.— անասնապահության զարգացումը սերտորեն կապված է կերի խնդրի հետ: Խնչպես է կազմակերպված և ի՞նչ դրություն մեջ է գտնվում կերի խնդիրը մեզ մոտ,— ահա այն եյական հարցը, վորից և զլիսավորապես կախված է մեր անասնապահական տնտեսության զարգացումը, վորը, կրկնում եմ, մեր գլուղատնտեսության արտադրանքի մեջ պիտի գրավի ել ավելի պատկառելի տեղ, քան նա ունի այսօր: Յեթե թվական տվյալներով պարզելու լինենք այս խնդիրը— մենք կունենաք հետևյալ պատկերը:— Յես արդեն ասացի, վոր մեր ամբարային ու ձմերային արոտավայրերի ընդհանուր տարածությունը 3,440 հազար հեկտար է:

Արոտավայրերի տարածությունն ըստ հանրապնտությունների հետևյալ պատկերն է ներկայացնում.—

Ա. ԳՅՈՒՆԱԿ № 1.

Հանրապետու- թյուններ	Ամարալին		Ձմերալին	
	Հազար հեկտար	%	Հազար հեկտար	%
Ն. Ազրբեյջան .	898,6	23,6	1848,4	76,0
Ն. Հայաստան .	556,9	33,4	174,3	9,8
Ն. Վրաստան .	717,2	43,0	250,3	14,2
Ընդամենը .	1667,7	100,0	1773,0	100,0

Զնայելով, Վոր մենք ունենք այդքան մեծ տարածու-
թյուններով ամարալին ու ձմերալին տրոտավալրեր, Վո-
րըն բոտ յերևույթին մեծ դարկ պիտի տա մեր անասնա-
պահության զարգացման, սակայն, պիտի նկատեմ, Վոր
արոտավալրերի այդ տարածության համեմատությամբ
մենք խոտհարքներ ունենք ընդամենը 5,3 տոկոս: Մեր
դաշտավարական տնտեսության մեջ բացակայում է կա-
նոնավոր ցանքաշրջանառությունը. այնտեղ խոտացանու-
թյունն ու տրմատապտուղների մշակությունը կամ շատ
չնչին տեղ է բռնում, կամ բոլորովին բացակայում է: Այդ
աննորմալ յերևույթը մեր անասնապահության մեջ, զլիսա-
վորապես մեր անասնապահական տնտեսության մեջ՝ ըս-
տեղծում է եքստենսիվ տնտեսություն:

Այս հանգամանքը բացատրվում է նրանով, Վոր մեր
անասնապահական տնտեսության մեջ մենք տակավին ու-
նենք այնպիսի եքստենսիվ մի ձև, ինչպիսին քոչվորական
տնտեսությունն է: Իսկ քոչվորական տնտեսությունը, Վո-
րին յես կանդրադառնամ հետո, Վոչ միայն խոչնդոտ է
հանդիսանում անասնապահական տնտեսության, այլ նաև
մի շարք այլ կուլտուրաների: Դրա վրա յես կանգ կառ-
նեմ: Սակայն մի քանի թվեր, Վոր յես պիտի բերեմ ընկ-
Բունիաթ-Չադեյի փալլուն ճառից հետո, ձեզ պիտի հի-

ասթափություն պատճառեն այն տեսակետից, վոր ընկ-
 րունիաթ Զադեն այստեղ նկարագրեց այն լավագույն հե-
 ոանկարները, վորպիսիք մենք ունենալու լինք հետագա-
 յում: Յես կցանկանալի կանգ առնել մի քանի մոմենտե-
 րի վրա և դրսևորել մեր տնտեսության մեջ լեղած բացերը:
 Վորքան շատ մենք բացահայտենք մեր բացերն, այ՛քան
 հեշտ կլինի նրանց վերացնելն ու արժատախիլ անելը: Մեզ՝
 բալլշերիկներէս համար նվաճումները նորություն չեն, Յե՛վ
 վորպեսզի մենք նորանոր նվաճուիւնք ունենանք, անհրա-
 ժեշտ ե, վոր մենք վերացնենք մեր տնտեսության յետա-
 փաց ձևերը:

Անցնելով մեր անասնապահական տնտեսության կերի
 հարցին, պիտի ասեմ, վոր մենք, Միության մյուս շրջան-
 ների համեմատությամբ, լերկու անգամ ավելի քիչ կեր
 ունենք, քան անասուն: Անասնապահական տնտեսության
 տեսակետից այդ յերևուիթը խոշոր նշանակութիւն ունի:
 Այս առաջին մոմենտը, վորի վրա յես կցանկանայի կանգ
 առնել: Այստեղից հետևում ե այն դրութիւնը, վոր մենք
 ունենք արտադրանքի բնագավառում:

Մսի լինչպիսի ապրանքային յելք ունենք մենք: Այդ
 տեսակետից Միության մյուս շրջանների համեմատութիւն-
 նը տալիս ե հետևյալ պատկերը.—

Ս. ՊՈԼՍՅԱԿ № 2.

Հանրապետու- թյուններ	Մեկ գլուխ « սունից ստացված միսը—ցենտներ.		Կովի տարե- կան միջին կիթը ցեն- տներ.	Մանրթություն
	Յ ե գ	Կ ո Վ		
Հյուսիս.-Կովկաս	2,4	1,6	8,9	Ամբողջ Միության մեջ ամենանվազ արտադր- ւանքն ունի Ս. Ան- դրկովկասի խոշոր յեղ- ջերավոր անասունը:
Ս. Ուկրաինա . .	2,9	1,9	10,3	
Ս. Միություն . .	2,2	1,4	9,3	
Ս. Անդրկովկաս .	1,38	0,96	6,2	

Յեթի մենք անասունների թվի տեսակետից համեմատելու լինենք 1913 և 1927 թ. թ. (մինչպատերազմյան թվականը՝ մեր նախավերջին տարվա հետ, վորովհետև գյուղատնտեսական վիճակազրույթունը մեզ մոտ կատարվել է 1927 թ.), ապա կտեսնենք. —

Մ. գյուղատկ. № 3.

Մինչպատերազմյան նորմաների համեմատությամբ		Մ ա ն թ ու թ յ ու ն
Զի	90,5 %	Անասունների աճման տեսակետից ամենից յետամնացը Ո. Հայաստանն է, ուր անասունների թիվը ավելի յե կըրճատվել, քան Անդրկովկասի մյուս հանրապետութիւններում :
Խոշոր յեղջ. անասուն	94,3 >	
Գոմեջ	91,8 >	
Վոշխար	97,2 >	
Այծ	110,2 >	
Ոռզ	106,1 >	

Թվական տվյալներ՝ ըստ հանրապետութիւնների յես չեմ բերում, վորովհետև իմ տրամադրութիւն տակ քիչ ժամանակ է մնացել: Յես ցանկանում եմ այստեղ նշել հետևյալ բնորոշ փաստը. — այժերը մեզ մոտ աճել են 110 տոկոսով. Սա հասարակ յերևույթ չե, սա պատահականութիւն չե:

Բանն այն է, վոր մեր արոտավայրերը աստիճանաբար աղքատանում, վատանում են և վորոշ շրջաններ, վորոնք առաջներում ծառայում ելին վորպես լավ արոտավայրեր մեր կովերի համար, — այժմ դարձել են միայն այժերի համար պիտանի արոտավայրեր: Վորպեսզի այդ կատաստրոֆիկ դրութիւնն իր ամբողջութիւնը պատկերացրենք, յես նորից պիտի դառնամ կերի խնդրին, վորովհետև մեր անասնապահական տնտեսութիւն հիմնական զարգացման տվյալը հանդիսանում է կերի բազայի ընդարձա-

կուժը: Արոտավայրերի վերաբերմամբ մեր կատարած հետազոտութիւնը պարզել է մի սարսափելի պատկեր:— Պրոֆ. Դիմիտրիկը, վոր հետազոտել է Ս. Վրաստանի և Ս. Հայաստանի արոտավայրերը, հայտնել է, վոր յեթե հետազայում ել մենք շարունակենք ալդպիսի թալանչիական ձեռք շահագործել մեր արոտավայրերը,— ապա 10 տարուց հետո նրանցից վոչինչ չի մնա:

Մեր արոտավայրերի ծանրաբեռնվածութիւնը հետեւյալն է. — Ս. Աղբեջանում յուրաքանչյուր 100 հեկտար տարածութեան գալիս է 386 զլուխ խոշոր յեղջերավոր անասուն (մանր անասունները վեր են ածված խոշոր յեղջերավորների), Ս. Հայաստանում՝ 293 խոշոր յեղջերավոր անասուն և Ս. Վրաստանում՝ 219 խոշոր յեղջերավոր անասուն: Սրանք մեր արոտավայրերի համար սարսափելի թվեր են, և յեթե ալդ ուղղութեամբ ձեռք չառնվին մի շարք համապատասխան միջոցներ,— ապա, մենք, վոր ալժմ ունենք հարուստ արոտավայրեր, արոտավայրեր, վորոնք վտրակի տեսակետից հանդիսանում են կերի լավագույն բազաներ, կարող ենք իրոք նրանցից զրկվել: Դրա համար ել մեր առաջ ծառացած է, թեկուզ որենսդրական կարգով, կարգավորելու մեր արոտավայրերի բեռնվածութեան խնդիրը:

Այստեղ, մեր հնգամյա պլանում մենք խոսեցինք մեր ունենալիք նվաճումների մասին: Սակայն, յեթե մենք չը պահպանենք մեր արոտավայրերը, թեկուզ այն դրութեամբ, ինչպես նրանք ներկայումս կան,— ապա մեր անասնաբուծական տնտեսութեանը կատաստրոֆա յե սպառնսմ:

Այսպիսով, առաջին հարցը, վոր մենք պիտի լուծենք,— ալդ որենսդրական կարգով և բալլէկիյան վճռականութեամբ արոտավայրերի բեռնվածութեան խնդիրն է հանդիսանում, վորովհետեւ այն ֆնասը, վոր մենք կրում ենք ամեն տարի, կլինի հսկայական և կորցրածը մենք այլևս հետազայում վերադարձնել չենք կարող: Կարծեմ, հենց

այսոր, ընկ. Հուսեյնովը և մասամբ նաև ընկ. Բունիաթ-Ջադեն իրենց գեկուցումների մեջ հայտնեցին, վոր անասնապահության արտադրանքի տեսակետից, մենք նշանակալից չափերով յետ ենք մնում մինչպատերազմյան նորմաներից: Ի՞նչու չենք յետ մնում: Ձե՞ վոր մենք ունենք անասունների նուշն քանակը և արոտավայրերի նուշն տարածությունը, ինչ վոր առաջ: Ի՞նչու մն ե բանը: Ձե՞ վոր անասնապահական հիմնական գաղառներում մենք անասունների խնամքի և տաքիլուլտուր ձեռնարկումների կիրառման տեսակետից՝ դեռ առաջ ենք գնացել, բան այդպիսիք գոյութիւն են ունեցել առաջներում: Նշանակում ե կան այլ պատճառներ: Պատճառն այն ե, վոր արոտավայրերն աստիճանաբար աղքատանում ու վատանում են և մեր կերի բազան չի մեծանում (ձայնել՝ նիւս ե): Յե՛վ այդ տեսակետից չես պիտի մատնանշեմ, վոր մեր հնգամյակի հիմնական թերութիւններից մեկն ել այն ե, վոր մենք, մեր արոտային տնտեսութիւն վրա քիչ ուշադրութիւն ենք դարձնում և նրա բարելավման համար քիչ միջոցներ տրամադրում: Յերկրորդ հարցը, վոր կանգնած ե մեր առաջ,—այդ՝ մեր արոտավայրերում լայն մասշտաբով մելիորատիվ աշխատանքներ կիրառելն ե. - ճանապարհներ անցկացնելը, արոտավայրերի փոցխելը, ջրամբարներ կառուցել, մուլախոտերը հեռացնելը և այլն: Ահա մեր արոտային տնտեսութիւնը փրկելու հիմնական հարցերից մեկը, վորը մենք պիտի լուծենք:

Սակայն, ընկերներ, մեր արոտային տնտեսութիւնն ունի մի այլ ավելի մեծագույն թշնամի—այդ թշրամին՝ քոչվորական տնտեսութիւնն ե: Վերջինս վոչ միայն չարիք ե հանդիսանում մեր անասնապահական տնտեսութեան համար, այլև ընդհանրապես չարիք ե մեր դաշտային տնտեսութեան համար:

Յորբ ընկ. Հուսեյնովը գեկուցում եր դաշտավայրի բերքատվութիւն մասին, նա ասաց, վոր Անդրկովկասում

մենք բամբակի բերքատուության տեսակետից տակավին չենք հասել մինչպատերազմյան չափերին: Միջին հաշվով, մեկ հեկտարից մենք ստանում ենք 39 փութ: Յեթե այս թիվը մենք ըստ դավառների և ըստ շրջանների քննելու լինենք, — ապա կունենանք ավելի նվազ թիվ — 25 — 28 փ. մի հեկտարից: Դրանք հենց այն դավառներն ու շրջաններն են, վորտեղից լինում է քոչվոր ազգաբնակչությունը: Դաշտավայրի շրջանների համար այդ քոչող տընտեսությունները հանդիսանում են այն տարրերը, վորոնք և կասեցնում են այդ շրջանների տնտեսության դարգացումը: Յեթե մենք ցանկանում ենք կանոնավոր ցանքաշրջանառութիւն կիրառել, — ապա պիտի հեռացնենք, վերացնենք այդ խոչնդոտը, վորովհետև տեխնիքական կուլտուրաների ընդհարձակումը անհրաժեշտորեն պահանջում է նստակյաց տնտեսութիւն:

Քոչվորական տնտեսութիւնը վոչ միայն այդ տեսակետից է չարիք հանդիսանում. մենք մի փոքրիկ փորձ արինք. Հայաստանի բամբակագործական շրջաններում համարյա վոչնչացրինք քոչվորութիւնը և բամբակի բերքը, միջին հաշվով, մի հեկտարից հասավ 64 փթի, մինչդեռ, այն շրջաններում, վորտեղից տակավին շարունակում են քոչել — բամբակի բերքը 38 — 40 փթից չի անցնում: Պարզ է. բամբակը գյուղացուց պահանջում է մշտական ու անմիջական աշխատանք. քոչվորութիւնը՝ կործանում է այդ կուլտուրան քոչվորական վայրերում:

Առաջին մոմենտը, վորի վրա յետ ցանկանում ելի մատնանշել:

Յերկրորդ մոմենտ. — Քոչվորական տնտեսութիւնը դասակարգային տեսակետից նույնիսկ հանդիսանում է ռեգրեսիվ ֆակտոր. մինչդեռ մեր կուսակցութիւնը մեզ առաջադրել է մեր տնտեսութիւնը, կոոպերացման ու կոլեկտիվիզացիայի միջոցով, ուղղել դեպի սոցիալիստական հունը:

Առահասարակ, գլուղատնտեսության զարգացման հիմնական խնդիրը կարող ե գնալ յերկու ուղղութիւնմբ. — կամ՝ կապիտալիստական ուղիով, վորի տարրերը հանդիսանում են կուլակները, վորը սակայն մեր ուղին չե, կամ՝ սոցիալիստական ուղիով, — այսինքն կոլեկտիվիզացիայի և կոոպերացիայի ուղիով:

Քոչվորական տնտեսութիւնը խոշոր խոչնդոտ ե հանդիսանում և մո՛հ մի հնարավորութիւն չի տալիս անասնապահական տնտեսութիւնը կոոպերացման յենթարկելու, նրան կոլտնտեսութայն հունի մեջ առնելու: Յեթե մենք նրան նայելու լինենք դասակարգային տեսակետից, ապա կտեսնենք, վոր այդ տեսակետից ել նա վորոշակի խոչընդոտ ե հանդիսանում: Յեթե քննելու լինենք քոչվորների սոցիալական կազմը, կտեսնենք, վոր գլխավորապես քոչում են կուլակները: Ընկ. Դադաշն այդ ուղղութիւնմբ կատարել ե հետազոտութիւն և խոստանում ե այդ հետազոտության նյութերը մոտնկ ապագայում հրապարակել: Դժբախտաբար իմ տրամադրության տակ չկան այդ նյութերը, սակայն յես տվյալներ ունեմ, վորոնք հաստատում են, վոր քոչվորների 70 տոկոսը, մանավանդ առանձին շրջաններում — կուլակներ են: Յեմ այս պայմաններում դասակարգային գիծ կիրառել, կամ կուլակի վրա ճնշում գործ դնել — միանգամայն անհնարին ե: Մյուս կողմից՝ մենք տեսնում ենք, վոր այստեղ կան սակավահող ու հողագուրկ գլուղացիներ, վորոնք իրենց տնտեսութիւնն ստեղծել չեն կարողանում: Ահա, ինչպես ե դրվում այս հարցը դասակարգային տեսակետից: Կան շրջաններ, վորտեղ առանձին տնտեսութիւններ ունեն մինչև 8 հազար գլուխ անասուն: Յեմ այդ դեռ այն դեպքում, յերբ մենք հարկային քաղաքականութիւնմբ և հողաշինարարութիւն գծով բավականաչափ ուժասպառ ենք արել կուլակին, խլելով նրա հողաբաժինները և տրամադրելով սակավագոր գլուղացիութիւն: Այսպիսով և այս տեսակետից

մենք ունենք միանգամայն անթույլատրելի տնտեսութեան ձևեր, վորոնք հողային հարաբերութիւններն տեսակետից այնպես չեն լինթարկվում մեր կողմից կուլակի վրա կատարած հարձակման, ինչպես այդ թելադրում ե մեր կուսակցութիւնը:

Բացի դրանից, այդ տնտեսութեան մեջ կա նաև 4-րդ ելեմենտը—այդ հենց այն տարրն ե, վոր խանգարում ե քոչվորների կուլտուրական զարգացմանը—դա ընտանեկան կենցաղի հին ձևն ե, վորտեղ ընտանիքի գլուխը հանդիսանում ե ամբողջ ընտանիքի դիկտատորը և մեզ չի հաջողվում կիրառել մեր ծրագիրը Այս տեսակետից լինելով, լես կարծում եմ, վ-ր մեր հերթական խնդիրը պիտի լինի իրագործել Անդրկենտգործկոմի 2-րդ գումարման 2-րդ նստաշրջանի հետևյալ վորոշումը.—

«Հանձնարարել Անդրկենտգործկոմի նախագահութեան, անհապաղ ձեռնամուկ լինել լուծելու և կարգավորելու արոտավայրերի հարցը՝ հետևյալ հրահանգների հիման վրա.—

1. Արոտավայրերի հարցը քննել, կապելով այդպիսին ինչպես հողային ընդհանուր հարցի հետ—անասնապահութիւնը՝ հողագործութեան հետ—նույնպես և մեր եկոնոմիկայի այդ հիմնական ճյուղերի հեռանկարային զարգացման հետ:

2. Հրաժարվել հին, մինչ հեկտեմբերյան անասնապահութեան կառուցվածքի մեխանիքական վերականգնումից և այն վերակազմել լերկրի տնտեսական-աշխարհագրական պայմանների, ժամանակակից կուլտուր-տեխնիքական պահանջների և մեր սոցիալիստական նպատակների համաձայն:

3. Նպատակ դնել աստիճանաբար քոչվորական և կիսաքոչվորական անասնապահութիւնից անցնելու կուլտուրական հողագործութեան՝ ձմերային արոտավայրերում և ալպյան տնտեսութեան՝ ամառային արոտավայրերում, ըստ վ-րում մաքսիմալ աջակցութիւն ցույց տալու անհրաժեշտ կուլթյանը գլուղատնտեսութեան նոր ձևերին անցնելու:

Անասնապահութիւն—2

7557

1893
12212

26649

II
A 18997

4. Հանձնարարել ԱՍՖԽՀ Պետպլանին կազմելու հեռանկարային ծրագիր՝ քոչվորական և կիսաքոչվորական անասնապահությունից հողագործության և ալպյան տնտեսության անցնելու—դաշտավայրում՝ գյուղաստնտեսության շրջանացման, վոտոգման, ճահիճների ցամաքեցման ու ջրամատակարարման, իսկ ալպյան գոտում՝ խոտացանության ու ցեղական անասնապահության հիմունքներով:

5. Հանձնարարել Անդրկովկասի Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի Հողային Հանձնաժողովին ղեկավարելու Հանրապետական Հողագործության Ժողովրդական Կոմիսարիատների հրահանգներով այդ նախագծի համար կատարվող նախապատրաստական աշխատանքները, ստուգել այդ աշխատանքները և հսկել, վոր Հանրապետական Հողագործության Ժողովրդական Կոմիսարիատները ճշտությամբ կիրառեն մշակված ծրագիրը»:

Անդրկենտգործկոմն այդ առթիվ իր վորոշումն ունի, սակայն այդ ուղղությամբ մենք վոչ մի քայլ չենք արել: Ի՞նչ քայլեր պիտի անելինք: Իհարկե, վոչ վարչական: Այդ պարզ եւ Այստեղ անհրաժեշտ են մի շարք տնտեսական ձեռնարկումներ, վորպեսզի մենք կարողանանք իրոք վերացնել քոչվորական տնտեսությունը: Վորո՞նք են այդ տնտեսական ձեռնարկումները: Յես պիտի ասեմ, վոր մեր դաշտավայրում մենք հսկայական աշխատանք ենք տանում, սակայն տնտեսական տեսակետից վոչինչ չենք անում, վորպեսզի քոչող ազգաբնակչության համար կուլտուրական պայմաններ ստեղծենք, վորպեսզի նա հոժ բազմությամբ չքոչի և նոմադական տնտեսություն չվարի: Խ. Հայաստանում և Խ. Ադրբեջանում դուք կհանդիպեք շատ գյուղերի, վորտեղ խմելու առողջարար ջուր չկա, մինչդեռ մենք մեծամեծ ջրանցքներ կառուցելու համար միլիոններ ենք ծախում: Մենք փող չունենք, վոր մեր գյուղացիության համար ստեղծենք կենցաղի առողջ ու նորմալ պայմաններ, վորպեսզի նա իր տեղում, իր հողի

վրա նստած իրոք կարողանա զբաղվել բարձր տեխնիքական կուլտուրաների մշակությամբ, այնպիսի կուլտուրաների, վորոնք այդ հողում կարող են աճել:

Դառնանք կենցաղային խնդիրներին: Այդ ուղղությամբ մենք վոչ մի միջոցի չենք ձեռնարկում: Մեր հիմնական նպատակն է վերացնել քոչվորական տնտեսությունը, սակայն վոչ դեկրետով (դրանից բան չի դուրս գա) այլ մի շարք տնտեսական ձեռնարկումներ կիրառելով, վորպիսիք կնպաստեն քոչվորական տնտեսության վերանախուճ, վորովհետև, ասում եմ, այդ են պահանջում դաշտավայրի բերքի բարձրացումը, կոոպերացման շահը և անասնապահական տնտեսության սոցիալիստական հունի մեջ դնելը:

Ընկերներ, խոսելով անասնապահական տնտեսության մասին, յես, գլխավորապես, կանգ առա խոշոր յեղջերավոր անասունների վրա: Մեր գլուղատնտեսության ընդհանուր արտադրանքի մեջ, խոշոր յեղջերավոր անասուններից հետո վոչխարաբուծությունը յերկրորդ տեղն է բռնում: Յես չեմ ուզում ձեր ուշադրությունը ծանրաբեռնել թվերով, սակայն պիտի ասեմ, վոր այդ ճյուղում ել մենք նշանակալից չափերով յետ ենք մնացել: Յեթե մեր վոչխարի մսի ապրանքային լեջը համեմատելու լինենք մեր Միության այլ շրջանների, իհարկե՝ միատիպ վոչխարի մսի ապրանքային լեջի հետ, — կտեսնենք, վոր այն զգալիորեն ցածր է: Յեթե մենք վերցնելու լինենք բերդի ապրանքային լեջը, ապա այստեղ ել նույն յերևույթը կտեսնենք, վոր այդ ապրանքային լեջը շատ ավելի քիչ է, քան մեր Միության այլ շրջաններում: Սակայն, յես պիտի ասեմ, վոր մեր վոչխարաբուծական տնտեսությունն ունի մի շարք խոշոր թերություններ: Այդ թերություններն այն է, վոր վոչխարաբուծական տնտեսությունը չունի բավականաչափ տարածություն, այսինքն՝ այն չափով, վորպիսին նա ունեւր առաջ: Այդ տեսակետից, մա-

նաւանդ Վրաստանի վոչխարաբուծութիւնը մեծ կարիք ե զգուժ: Այն տվյալները, վոր յերեկ ինձ հաղորդեց Վրաստանի ընկ. Հողօրոգիումը, թե ձմրան ընթացքում Վրաստանում սատկել ե 100 հազար գլուխ վոչխար, և այդ այն պատճառով, վոր նրանք չունեն ձմերային արոտավայրեր: Պիտիասեմ, վոր ամարային արոտավայրերի հարցն ել ալստեղ ախճան բարեհաջող վիճակում չի գտնվում: Ընկերներ, սրանք որվա հարցեր են, վորոնց մենք պիտի լուծենք: Այս տեսակետից ի՞նչ ե յենթադրում մեր հնգամյակը և ի՞նչպիսին կլինի մեր արտադրանքը հնգամյակի վերջին: Հնգամյակի վերջին մեր անասնապահության ընդհանուր արտադրանքի աճումը հավասար կլինի $64\frac{0}{10}$ -ի: Սյապիսով, ընդհանուր արտադրանքը 172 միլիոն ոււրլու փոխարեն, կարտահայտվի 282 միլիոն ոււրլով: Ապրանքային մասը 64 միլիոն ոււրլու փոխարեն կարտահայտվի 142 միլիոն ոււրլով, այսինքն՝ կաճի $124\frac{0}{10}$ -ով: Մենք կարող կլինենք ալդ արտադրանք ել ավելի մեծացնել, յեթե մեզ հաջողվի մեր անասնապահական տնտեսութիւն կերի բազան մեծացնել ալնպես, վոր նա համապատասխանի այդ տնտեսության աճման: Արոտավայրերի մասին յես արդեն ասացի, սակայն պիտի ասեմ նաև, վոր հիմնական ու զըլխավոր խնդիրը, բացի արոտավայրերի մելիորացիայից, բացի այն հարցերից, վորոնց մասին յես ձեզ զեկուցեցի, —այն ե նաև, վոր մենք կերի բազան փոխանցենք մեր դաշտավարական տնտեսության մեջ. — այսինքն՝ խորացնենք ցանքաշրջանառութիւնը և խտացանութիւնն ու արմատապտուղների մշակութիւնը կատարենք ալն չափով, ինչ չափով այդ պահանջում ե ցանքաշրջանառութիւնը, իսկ ցանքաշրջանառության պահանջը, նրա համեմատութիւմը, ինչվոր մենք ունենք այժմ — հսկայական ե, մի օտոման, վոր մեզ, կերի մեծ բազա ստեղծելու տեսակետից՝ կընձեռի հսկայական հնարավորութիւններ:

Յերկրորդ հանգամանքը, վորի վրա յես կուղեյի մատ-

նանշել այդ այն ե, վոր շնորհիվ մեր քոչվորական տըն-տեսութիւն, վորը համատարած յերևուլթ ե թե Հայաս-տանում, թե Ադրբեջանում և թե Վրաստանում,—մենք ունենք արոտավայրերի հսկայական տարածութիւններ, վորոնք ըստ ելութիւն վոչ թե արոտավայրեր են, այլ խոտհարքներ: Անգամ մոտավոր հաշվով կարելի յե ա-սել, վոր Հայաստանի արոտավայրերից 400,000 հեկտար մենք կարող ենք դարձնել լավ խոտհարքներ: Իսկ յիթե այդ 400,000 հեկտարը վերածենք խոտհարքի—անգամ իր ամենացածր բերքատուութիւնը, վորպիսին մենք ունենք—հեկտարից 50 փութ, ապա հաշվեք, թե ինչպիսի խոշոր չափով կմեծանա ձմերալին մեր կերի բազան: Այս աշխա-տանքը պիտի կատարել թե Հայաստանում, թե Վրաստա-նում և թե Ադրբեջանում:

Վորպեսզի իմ գեկուցման այն մասը, վոր նվիրված ե անասնապահութիւն խնդիրներին յես սպառեմ, պիտի կանգ առնեմ նաև անասնաբուժութիւն վրա, վորը մեր անասնապահութիւն մեջ այնքան խոշոր դեր ե խաղում:

Ընկերներ, դուք գիտենք, վոր մենք գտնվում ենք Արե-վելքի սահմանի վրա, և մեր անասունները յենթակա յեն այնպիսի հիվանդութիւնների, վորոնք մեր անասնապա-հական տնտեսութիւնը հսկայական վնաս են պատճառում: Խոշոր յեղջերավոր անասունների ժամտախտը, պիրոպլա-սոզը, սիրիքախտը և մի շարք այլ հիվանդութիւններ, վո-րոնք մեր Միութիւն այլ շրջանների համար հատուկ յե-րևուլթներ չեն: Ժանտախտը միայն վերջին ժամանակ-ներս ե մուտք գործել Հյուսիսային Կովկաս և Դաղստան: Մինչև այժմ մեր Միութիւնը, բացառութիւնը մեզնից և Թուրքեստանից, ազատ եր այդ հիվանդութիւններից: Այդ հիվանդութիւնները, վորոնցից մի քանիսը յես թվեցի, իրոք խոշոր չարիք են հանդիսանում մեր անասնապահա-կան տնտեսութիւն համար:

Այդ ուղղութիւնը, վերջին յերկու տարում, մեր Ֆե-

դերացիայի սահմաններում մենք ահագին աշխատանք ենք կատարել: Վորպեսզի փրկենք թե մեր և թե համամիութենական տնտեսությունը, մենք ձեռնարկեցինք մեր անասունների համատարած սրսկման. յեկող տարի մենք կավարտենք այդ աշխատանքը և մեր անասուններին այդ հիվանդություններից միանգամայն կապահովենք: Օակայն մեր անասնաբուժական գործի հիմնական նպատակն այն չէ, վորպեսզի հիվանդության ժամանակ ոգնություն հասնի ու անասուններին բժշկի, այլև նա պիտի ձեռնարկի պրոֆիլակտիկ միջոցների—հիվանդությունները կանխելուն:

Անասնաբուժության նպատակը վոչ միայն հիվանդությունների բժշկելն է, այլ ալգախիք կանխելն և սանիտարական պայմաններ ստեղծելն է: Անասնապահության մեջ, քացի կերի հարցից, խոշոր նշանակություն ունեն նաև հարմարավոր շենքերը: Մեր անասնապահական տնտեսությունը հարմարավոր շենքերի տեսակետից գտնվում է սարսափելի պայմաններում, իսկ այդ հանգամանքը անդրադառնում է արտադրանքի վրա: Այստեղ մեզ ոգնության պիտի դա անասնաբուժությունը:

Այս ասպարիզում մենք այժմ նվաճումներ ունենք: Առաջներում մենք բժիշկների կոնտինգենտ չունեինք, վորպեսզի սպասարկեր մեր անասնապահական տնտեսությանը, և յեթե ունեյինք ել մի քանի մասնագետներ, ապա նրանք ել ծանոթ չլինելով տեղական լեզուներին, անկարող եյին համապատասխան կերպով ոգտակար լինել գյուղացիության: Այդ տեսակետից մենք խոշոր նվաճում ենք համարում Անդրկովկասում Անասնաբուժական Խնստիտուտ ունենալը, վորը մեզ կտա տեղական լեզուներին տիրապետող բժիշկների կադր, վորոնք և կարող կլինեն նպատակահարմար կերպով ու լիովին սպասարկել տեղական ազգաբնակչությանը:

Բացի դրանից, հիմնված են մի շարք գիտական հիմ-

Նարկներ՝ ուսումնասիրելու այն հիվանդությունները, վորոնք տարածված են մեզ մոտ և մյուս շրջաններում չըկան։ Այդ տեսակետից մենք հակայական աշխատանք ունենք կատարելու։ Վորպիսին և պիտի կատարենք։ Մենք յենթադրում ենք, վոր այս հնգամյալի ընթացքում, մենք արմատախիլ կանենք այն յուրահատուկ հիվանդությունները, վորպիսիք գոլուբյուն ունեն մեր անասնապահական տնտեսության մեջ։

Այժմ թույլ թվեք ինձ անցնել գյուղատնտեսության ինդուստրացման խնդրին։

Անդրկովկասի գյուղատնտեսության հիմնական հատկանիշը — բնական պայմանների խիստ աչքի ընկնող բազմազանությունն է։

Արդյունաբերության, ինչպես և հաղորդակցության ճանապարհների անբավարար զարգացած լինելը, վորով պայմանավորվում է նաև շուկայի թույլ ազդեցությունը, — ահա, պայմաններ, վորոնց հետևանքով մեր գյուղացիական տնտեսությունը խիստ ցածր տեխնիքական բազայով կրում կիսանատուրալ տնտեսության բնույթ։

Անդրկովկասի լեռնային մալերևույթի և կլիմայական պայմանների շնորհիվ նրա հողերի մեծ տոկոսը անպետք են, (3,376,9 հազար հեկտար, կամ ամբողջ հողերի 18,3⁰/₀ ը)։ Խոշոր տարածություն են բռնում ամառային ու ձմեռային արոտավայրերը (3,440,5 հազար հեկտար, կամ 18,6⁰/₀), ինչպես նաև անտառները (3,547,0 հազար հեկտար, կամ 19,10⁰/₀)։

Անտառներով առավելապես հարուստ է Վրաստանը և առանձնապես աղբառ է Հայաստանը, սրանով էլ բացատրվում է Անդրկովկասի չոր, կոնտինենտալ կլիմայական պայմանները։

Սև ծովից մինչև Կասպից ծովը, Քուռի և Արաքսի հովիտներից մինչև Ախալցխայի, Մոովդաղի, Արազածի և Ստեփանավանի ու Վարանցովկայի միջև ընկած լեռնա-

շղթան և այլն, մենք հանդիպում ենք սկսած սուբտրոպիկ բուսականութիւնից մինչև ալպյան բուսականութեան տեսակներին և հետո՝ տորֆի և տունդրային շերտերի:

Հողային-կլիմայական պայմանների բազմազանութեան հետեանք ե ուղղաձիգ զոնականութիւնը, վորն իր հերթին պայմանավորում ե նաև Ֆեդերացիայի գլուղատնտեսական կուլտուրաների բազմազանութիւնը:

Անդրկովկասում, բնական և տնտեսական պայմանների ամբողջութիւնն նկատի ունենալով, կարելի լե նըշել գլուղատնտեսական հետ՝յալ շրջանները. —

1. Դաշտային արդշունարեքական կուլտուրաների գոտի (բամբակագործութիւն, ծխախոտագործութիւն, կենաֆ և քունջութ):

2. Ալգեզործութիւն և գինեգործութիւն՝ դաշտավայրում, տեղ-տեղ նաև սիջին (Հայաստան, Վրաստան) գոտում:

3. Պտղաբուծական և բանջարաբուծական շրջան — գլխավոր հացահատիկային տնտեսութեան հետ միասին:

3. Հացահատիկային տնտեսութեան շրջան — վորպես ոժանդակ տնտեսութիւն ունենալով՝ նաև պտղաբուծութիւնը (Հայաստան, Ադրբեջան), կամ սուբտրոպիկ կուլտուրաների և անասնապահութեան փոքրիկ ճյուղերը (Թուրքմենստան, շերամապահութիւն, խոզաբուծութիւն):

Ե. Լեռնային գոտի, ուր իշխող պիտի հանդիսանա անասնապահութիւնը և հացահատիկային ոժանդակ տնտեսութիւնը՝ հիմք ունենալով ցանովի խոտերի տարածութիւնը (խոտհարք և արոտատեղի), վոր Անդրկովկասի լեռնային պայմանների շնորհիվ ընդարձակ տարածութիւններ ե գրավում և իր կնիքը դնում յերեք հանրապետութիւնների գլուղատնտեսութեան վրա և դրանով ել պայմանավորում քոչվորական ու կիսաքոչվորական տիպի տնտեսութիւնների գոյութիւնը:

Խ. Միութեան ամբողջ գլուղատնտեսութեան վերա-

կառուցման ընդհանուր նպատակն ըրի համաձայն Անդրը-
կովկասի գյուղատնտեսությանը շնորհիվ նրա պայման-
ներին—վերապահված ե արդյունաբերական հումուլթի բա-
զայի դերը՝ (սուբստրուկտ ու տեխնիքական կուլտու-
րաներ) մի կողմից և արդյունաբերական անասնապահու-
թյան դերը՝ մյուս կողմից։ Այս իսկ պատճառով պահանջ-
վում ե դաշտային գոտում ամսնաարագ թափով զարկ
տալ դաշտային տեխնիքական կուլտուրաների, այգեգոր-
ծության, պտղաբուծության, բանջարաբուծության, թելի
և սուբստրուկտ ալ կուլտուրաների մշակության, իսկ նա-
խալեռնային և լեռնային գոտիներում՝ անասնապահու-
թյան և առաջին հերթին կաթնատնտեսության ու կաթնա-
տու և մսա—բրդատու վոչխարաբուծության։

Անդրկովկասի գյուղատնտեսության զարգացումը, ըշ-
ված պայմաններում, պահանջում ե լուրջ ուշադրություն
դարձնել գյուղատնտեսական հումուլթի վերամշակու-
թյան խնդրին։

Գյուղատնտեսության ինդուստրացման խնդրները
վոչ միայն նշանակուլթյուն ունեն գյուղատնտեսության
արտադրական ուժերի զարգացման ու նրա մեջ ավելի ա-
րագ թափով կուտակումներ կատարելու տեսակետից, այլ և
նրանք առանձնակի դեր պիտի խաղան գյուղատնտե-
սության վերակառուցման և նրա սոցիալիստական հի-
մունքներով զարգանալու գործում։

Ինքնին հասկանալի լե, վոր մանր և մանրագուլն գյու-
ղացիական տնտեսությունները միանգամայն ի վիճակի
չեն գյուղատնտեսական հումուլթի վերամշակուլթյուն կա-
տարել։ Դրա համար անհրաժեշտ ե առանձին տնտեսու-
լթյունների համախմբում, կոլլեկտիվիզացիա։

Խ. Հայաստանում և Խ. Վրաստանում պահրի և լուղի
արտադրության բազայով կաթնատնտեսական կոոպերա-
ցիայի ուժեղ զարգացումը, Աբխազիայում՝ գինեգործա-
կան կամ ծխախոտագործական կոոպերացիայի զարգացումը

— անհա գլուղատնտեսութիւն ինդուստրացիան բնագավառում կատարված նվաճումների փուլերը:

Մինչև պատերազմը և հեղափոխութիւնը գործարանային լեղանակով գլուղատնտեսական հումուլթի արդունաբերական մշակութիւն ձեռնարկել են մասնավոր խոշոր տնտեսութիւնները, վորպիսին և լեղել ե նրանց արտոնութիւնը: Այդպիսի տնտեսութիւններ ելին Վրաստանում նախկին Ուղեւնի կալվածքները, Գլանջալում՝ Ֆորերներն ու Գումեշները, Յերլանում՝ Շուստովը, վորոնք իրենց ձեռքն ելին կենտրոնացրել գինու-կոնյակի արդունաբերութիւնը, իսկ Կուչենբախը, Ամմետերն և ուրիշները տաքուկ անկուն ելին ստեղծել Բաշկիչետում ու Լոռում և շվեյցարական պանրի ու յուղի արտադրութիւնը համարյա իրենց մենաշնորհը դարձրել:

Նրանց հետ միասին գոյութիւն ունեյին նաև մի շարք մանր ձեռնարկութիւններ: Թե՛ առաջինները և թե՛ վերջինները վերամշակության հիմնական հումուլթն ստանում ելին շրջագայքի ազգաբնակչութիւնից, վորոնց անուամանափակ շահագործողներն ելին հանդիսանում նշված ֆիրմաները-տնտեսութիւնները:

Գլուղատնտեսական մթերքների վոչ գործարանային մշակութիւնը, անգամ տնայնագործական յուղագործութիւնը, բրինձ մաքրող գործարանները՝ դինդերը, ջրաղացները և այլն—այդ բոլորը գտնվում ելին տեղական մեծ ու փոքր կուլակների ձեռքում:

Նրանք շահագործում ելին վոչ միայն գլուղի չքավորին, վոր նրանց հավիտենական ստուկն եր, այլև շահագործում ելին միջակին:

Նույն պատկերը մենք տեսնում ենք նաև բամբակագործութիւն ասպարիզում, վորը մինչև պատերազմը ծաղկած վիճակ ուներ: Առևտրական կապիտալն իր բամբակադտիչ գործարաններով, անգամ ձիթահաններով ցանցել եր բամբակագործական բոլոր շրջանները:

Հեղափոխության ժամանակ չքավոր գյուղացիութիւնը, վորպէս աշխատավորության շահագործման հուշարձաններ, վոչնչացրեց ու հափշտակէց ողբգործարանները, գինեգործարանները, պանրի և յուղի գործարանները, բամբակազտիչ գործարանները, նրանց տեղը թողնելով միայն ծրխացող ավերակներ:

Խորհրդային իշխանութիւնը շատ բան նորից կառուցեց, ինչպէս չամբակազտիչ գործարաններն ու յուղագործարանները, շատ գործարաններն ել հիմնական վերանորոգության յենթարկեց ու նորից սարքավորեց:

Ներկայումս գյուղատնտեսական հումուլթի վերամշակումը կենտրոնացած է Միության և տեղական ժողտնտխորհների, տրեստների և գյուղատնտեսական կոոպերացիաների ձեռքում:

Անդրկովկասյան հանրապետութիւնների խորհրդայնացման հետևանքով գյուղատնտեսական կոոպերացիան ուժեղ թափ ստացավ: Իր շրջագծի մեջ առնելով չքավորմիշակ գյուղացիության ավելի ու ավելի լայն խավեր, նա արդեն գյուղատնտեսական ինդուստրիայի բնագավառում հանդիսանում է նշանակալից արտադրող:

Գյուղկոոպերացիան առանձնապէս աչքի ընկնող հաջողութիւններ ունի կաթնատնտեսական արդյունաբերության բնագավառում:

Գյուղատնտեսութեան հումուլթի վերամշակութեան բնագավառում գործարանային յեղանակով կաթի վերամշակութիւնն ավելի լայն չափերով է զարգացած: Յեթեպատեհազօյից առաջ Անդրկովկասում գոյութիւն ունէր 44 մասնավոր գործարան, վորոնք տարեկան վերամշակում ելին 120,000 ցենտներ կաթ, ապա 1927 թ. գոյութիւն ունէր 122 գործարան, վորոնք վերամշակել են 194,240 ցենտեր կաթ: Վերոհիշյալ 122 գործարանից միայն 3-են մասնավոր (Վրաստանում), մնացածները կենտրոնացած են պետարդյունաբերութեան մեջ, գլխավորապէս՝ գյուղատնտեսական կոոպերացիայի ցանցում:

Այսպան հարուստ արտադրանքների ու խոտհարքների ընդարձակ տարածութիւնները հիմնական նախադրյալներ են հանդիսանում մի կողմից՝ ԱՍՖԽՀ լեռնային շրջաններում կաթնատնտեսութեան զարգացման համար և մյուս կողմից՝ խոշոր խթան կաթնատնտեսական արդյունաբերութեան հիմունքներով, վերակազմելու այժմյան եղստենսիվ անասնապահութիւնը:

Պանրա-լուղազործարանները պիտի հանդիսանան այն կենտրոնները, վորոնց շուրջը կուլեկտիվիզացիայի հիմունքներով համախմբելու յեն անասնապահական տնտեսութիւնները և լեռնային շրջաններում հացահատիկային յերերուն տնտեսութեան փոխարեն ստեղծելու յեն ապրանքային կաթնատնտեսութիւն՝ հիմք ունենալով բարձր կաթնատվութեամբ ոժտված հոտեր և անցնելով ցանովի խոտերի ու արմատապտուղների մշակութիւն:

Կաթնատնտեսական կոոպերացիայի զարգացման թա-

Ա. ղյուսակ № 4

Տարիներ	Արտադրանքների թիվը	Անգամներ թիվը	Կոոպերացված կովերի թիվը	% կովերի ընդհանուր թիվի	Գործարանների թիվ	Վերամշակված կաթի քանակը տոններով	Պատրաստված զվեյցա-րական պահիլը տոնն.	Տեղական (չանաղ) պահիլը տոններով	Սերի կալագ տոններով	Թաղի կաթ տոններով	Այլ մթերքներ տոններով	Ամբողջ արտադրանքի արժեքը հաղ. ուղ.
1925-26	72	5,742	14,300	85	58	9,482	220,0	600,0	500	1,000,0	50,0	1,170,0
1926-27	81	6,040	17,400	10,0	76	12,133	256	495	55	1,151	—	1,195,0
1927-28	81	6,260	233,90	11,1	76	16,700	301	600	82	2,030	307,5	1,688,0
1928-29	95	7,600	30,200	—	84	21,200	320	700	100	3,300	374,0	2,069,0

փրն ըստ առանձին հտնրապետությունների հետևյալ պատկերն ունի.—

ա) Հայաստանի ՍԽՀ (տես աղյուսակ № 4, էջ՝ 28)։

բ) Բացի կոոպերատիվ պանրա-լուղագործարաններից և կաթնատնտեսությունից (քաղաքներին լավորակ կաթ մատակարարող), Խ. Հայաստանում և Խ. Վրաստանում կան նաև պետական գործարաններ, վորոնք Խ. Հայաստանում պատկանում են Գյուղատնտեսական Տրեստին և Վրաստանում՝ Գավգործկոմներին։

Հայաստանի Գյուղատնտեսական Տրեստի 3 գործարանները վերջին յերկու տարում ունեցել են հետևյալ արտադրանքը.—

Աղյուսակ № 5

Տարիներ	Գործարանների թիվը	Շվեյցարակ. պանիր		Սերի կարագ		Պանրատակի կարագ		Ընդամենը հազար տոննայով
		Քանակությ. տոնն.	Արժեքը հազար ռուբ.	Քանակությ. տոնն.	Արժեքը հազար ռուբ.	Քանակությ. տոնն.	Արժեքը հազար ռուբ.	
1926-27	3	51,3	94,9	8,5	15,8	3,1	4,7	115,4
1928	3	84,4	156,1	17,4	32,1	6,4	8,1	196,3

Խ. Վրաստանում կաթնատնտեսական կոոպերացիայի աճման թափը մի փոքր թուլլ է. այսպես, --1925-26 թ. ալստեղ կար 44 կաթնատնտեսական արտեղ 4,014 անդամով, կար 34 արտեղային գործարան (բացի դրանից 3 գործարան շահագործվում են գավգործկոմների տեղական արդյունաբերության բաժնի կողմից), 1926-27 թ. կար արդեն 54 արտեղ՝ 6 008 անդամով և վերամշակվել է 7,590 տոնն կաթ՝ 958,700 ո. արժողությամբ։ 1927-28 թ. կաթնատնտեսական արտեղների թիվ 40 գործարանից հասնում է արդեն 76-ի և վերամշակել է 10,540 տոնն կաթ՝ 1,647,200 ուրլու արժողությամբ։

10. Ադրբեջանում նույնիսկ մինչև պատերազմը կաթի գործարանային արտադրութիւնը թույլ եր զարգացած. վեց մասնավոր գործարաններն արտադրում էին ընդամենը 27 տոնն կաթնամթերք:

Ներկայումս այնտեղ վոչ մի գործարան գոյութիւն չունի և չկա նաև վոչ մի կաթնատնտեսական արտադրական արտել:

10. Վրաստանում գործարան ունի Բորչալուլի գավազործկոմբ. բացի այդ, գործարաններ կառուցում են Դուշեթի և Ախալքալակի գավգործկոմները: Վերջինս արդեն անցել է շահագործման, Յուրաքանչյուր գործարան պիտի վերամշակի 830 տոնն կաթ:

Կաթնամթերքների ժամանակակից վերամշակութիւնն ելական թերութիւնը՝ գործարանների մեծ մասի վատ սարքավորված լինելն է, մի հանգամանք, վոր անդրադառնում է նաև մթերքների վորակի վրա: Այսպես, 10. Վրաստանն առաջին տեսակի շվեյցարական պանիր տալիս է ընդամենը 20—30 տոկ., 10. Հայաստանը, վորտեղ արդեն 1926—27 թ. սկսել են աշխատել 6 նոր գործարաններ, պատրաստվող պանրի վորակը մի քիչ ավելի բարձր է:

Հիմնական խնդիր է հանդիսանում կաթնագործարանների խոշորացումը. փոքր արտելների փոխարեն, մեքենայացված շրջանային գործարաններ ունենալը: Վորտեղ այդ հնարավորութիւնները բացակայում են, այնտեղ էլ կառուցվելու չեն շրջանային պանրապահեստներ, ուր պանիրը, վորակյալ վարպետների հսկողութիւմբ և ոգտիմալ պայմաններում՝ կենթարկվին հետագա հասունացման:

1927—28 թ. Անդրֆեդերացիայում պետական ու կոոպերատիվ գործարաններում վերամշակվել է կովի կաթի ամբողջ արտադրանքի 3,5 տոկոսը:

Այս հնգամյակի նպատակը պետք է լինի կաթի արդյունաբերութիւնը զարգացնել այնպես, վոր հնգամյակի վերջում, կաթի ամբողջ արտադրանքի 12 տոկոսը, վոր այդ

ժամանակամիջոցում զգալիորեն բարձրացած կլինի,—վերամշակության յենթարկվի: Ծրագրվում է հնգամյակի վերջին զանազան արտադրողականությամբ ունենալ 173 նոր պանրա-յուղագործարան, վորպիսիք ընդունակ լինեն տարեկան արտադրելու 78.000 տոնն մթերք:

Այդ գործարանները կառուցվելու յեն. —

Ուղղրեջանում 54 հատ, 21,800 տոնն արտադր. ունակութ.՝	2890,0 հազ.ռ. ար.
Ու. Հայաստանում 63 » 32,800 » » » »	3630,0 » » »
Ու. Վրաստանում 56 » 23,900 » » » »	2890,0 » » »

Գոյություն ունեցող գործարանների հետ նոր կառուցվողների արտադրական ունակությունը կհասնի 110 հազար տոննի, փոխանակ այժմյան՝ 33,400 տոննի:

Կաթի վերափշակությ. նից հետո, իր ամստեսական նշանակությամբ և գյուղական ազդաբնակության մեջ տարածված լինելու տեսակետից առաջին տեղը բռնում է գինեգործությունն ու ողեգործությունը:

Մինչպատերազմյան ավալներով Անդրֆեդերացիայում տարեկան պատրաստվում էր 12,000 դուլլ գինի, վորից արածավում էր 3,100 դուլլ:

Բացի գինեգործությունից, — խաղողի ջեջից պատրաստում էյին նաև ողի:

Այգեգործության ցածր տեխնիկայի հետևանքով պրիմիտիվ է նաև գինեգործությունն ու ողեգործությունը: Սարքավորված գինեգործարան ու նկուղ ունեն թ. Վրաստանի Ժողովրդական Կալվածների Տրեստը, վորին անցել է նախկին Ուղեւնի կալվածքների սարքավորումն, Աղվինը, վորին անցել են Աղբընջանի գինու ու կոնյակի խոշոր ֆիրմաների (Ֆորբեր, Գուսել և այլն), ինչպիս նաև Գյանջալի «Կոնկորդիա» խոշոր կոոպերատիվի գուլքը:

Թ. Հայաստանում, աննշան տարողությամբ նկուղներ ունի Գյուղատնտեսական Տրեստը և լավ սարքավորված է Ժողատնտեսի «Արարատ Տրեստի» ողեգործարանն ու կոնյակի գործարանը, վորոնք մնացել են Շուստովից և մի 2-րդը այլ մասն գործարաններից:

Ներկայումս զինվորածութիւնն ապրանքային արտադրանքը, նախապատերազմիս շրջանի համեմատութեամբ, զգալիորեն ընկած է:

Ներքին գլխավոր շուկաների համար համարյա բացառապէս աշխատում են վերոհիշյալ տրեստները:

Կոոպերացիայի աստիճանական զարգացման զուգընթաց, նրան պիտի միջոցներ ընձեռել՝ արդյունաբերութիւնը ծավալելու համար: Այժմ արդեն կոոպերացիան Խ. Ադրբեյջանում ընդգրկել է այգեգործական տնտեսութիւնների 25 տոկոսը և Խ. Հայաստանում 50 տոկոսը: Այդ տեսակետից մի փոքր լատ է մնում Խ. Վրաստանը, վորտեղ կոոպերացված այգիների տարածութիւնը հասնում է 2,457 հեկտարի. այսինքն՝ մոտ 7 տոկոսի: Խ. Վրաստանում այգիների՝ կոոպերացիայի կողմից թույլ ընդգրկված լինելը խոշոր չափերով պիտի բացատրել նրանով, վոր միջոցների բացակայութեան պատճառով հնարավոր չէ սարքավորել գինու վերամշակութեան համապատասխան ձեռնարկումներ: Այսպէս, Խ. Վրաստանի գյուղատնտեսական կոոպերացիայի նկուղների տարողութիւնը մոտավորապէս հասնում է 50,000 հեկտոլիտրի: Նույն այդ պատճառներով Խ. Հայաստանում (նկուղների, գինեգործարանների, խմորման շենքերի, ամանների բացակայութիւն) գյուղատնտ. կոոպերացիայի անդամների 25 տոկոսի արտադրանքն է միայն անցնում կոոպերացիայի ցանցով: Խ. Ադրբեյջանում, բացի «Կոնկորդիայից», Էվորի նկուղները 100 տոկոսով ծանրաբեռնված են, մյուս ընկերութիւնները, խոշոր տակառների և այլ սարքավորումների բացակայութեան առաւելով՝ ծանրաբեռնված են 50—80 տոկոսով:

Մինչդեռ խաղողը ԱՍՖՊՀ բոլոր հանրապետութիւններում ունի բարձր ասլրանքայնութիւնը, վորն այդ տեսակետից թերեւ կարող է զիջել միայն բամբակին, ծխատոտին և բոժոժին: Գինու արտածման վերաբերյալ պրոֆ. Չելոկայեի տված տվյալների համաձայն, այգեգոր-

ծության ամբողջ ապրանքայնութիւնն ըստ հանրապետութիւնների հետևյալ տատկերն ունի.—

Ն. Ադրբեջանում հաճախար	է	79,1	%,	իսկ զինի պատրաստված է	69,1%
Ն. Հայաստանում	»	71,8	»	»	»
Ն. Վրաստանում	»	50	»	»	»

Այդ տոկոսների համապատասխան էլ 1927 թ., ըստ առանձին հանրապետութիւնների, մենք ունենք ամբողջ արտադրանքի ապրանքային քանակը, վոր վերամշակվել է վորպես զինի, նրա այլ մասերի և ունեցել է ապրանքային հետևյալ յեթը.—

Աղյուսակ № 6

Հանրապետութիւններ	Ընդհանուր արտադրանքը հազար տոններով	Ապրանքային մասսան հազար տոններով	Գինու ապրանքային քանակութ. հազար տոններով
Ն. Ադրբեջան	88,6	61,2	437,5
Ն. Հայաստան	43,1	28,8	200,0
Ն. Վրաստան	136,6	61,2	437,5
ԱՍՅՖՀ-ում	268,3	151,2	1,075,0

Ներկայումս հանրապետութիւններից և վոչ մեկում ապրանքային զինու այդ քանակութիւնը նկուղներով ու ամաններով, ինչպես նաև ռացիոնալ կառուցված ու սարքավորված զինագործարաններով ու խմորման հատուկ շենքերով բավականաչափ ապահովված չէ:

Այսպես.—

Աղյուսակ № 7

Հանրապետութիւններ	Ընդհանուր արտադրանքը հազար տոններով	Գումարային տոններով	Շենքեր ու ամաններ հազար տոններով	Գումարային տոններով
Ն. Ադրբեջան	437,5	187,5	250,0	156,2
Ն. Հայաստան	200,0	37,5	162,5	37,5
Ն. Վրաստան	437,5	123,7	308,8	125,0

Վերը բերած թվերն ապացուցում են, վոր անհրա-
ժեշտ ե մոտակա տարիներում այդ արդյունաբերության
մեջ ել ավելի ուժեղացնել խոշոր կապիտալների ներ-
դրումները:

Հնգամյա հեռանկարային պլանի համաձայն, ի հաշիվ
յերկարատե վարկի և ի հաշիվ իրեն՝ արտադրողի — նկուղ-
ների պահանջը պիտի բավարարել ընդամենը $\frac{1}{3}$ -ով մի-
այն և ամբողջ տարալի 50-ը միայն անցկացնել կանոնավոր
սարքավորված գինեգործների միջոցով, վորն ԱՍՖՆՀ համար
յերկարատե վարկի գծով կպահանջի 9,377,000 ռուբլի:

Ինչպես հայտնի լե գինեգործության միացորդների
(Չեշր) շահագործումը նույնպես մեծ մասամբ կատար-
վում ողեգործության միջոցով՝ Թորման հասարակ կաթ-
սաներով և մեծ կորուստներ ե տալիս: Ինքնին հասկա-
նալի լե, վոր համաչնայված հատվածը պիտի ունենա ա-
վելի կատարելագործված սարքավորում վորը հնարավո-
րութիւն կտա Թորելու ռակ իֆիկացիայի համար գնացող
կիսաֆաբրիկատը: ԱՍՖՆՀ գինեգործական կոոպերացիան
այս հնգամյակում պիտի սարքավորի 52 ողեգործարան,
յուրաքանչյուրը 675,000 ռ. արժողությամբ, 100,00 տոնն
տարողությամբ և 38,000 տոնն արտադրողականությամբ,
իսկ Հայաստանում՝ 3,200 տոնն արտադրողականությամբ
և 590,000 ռուբլու արժողությամբ:

Այդ գործարանները պիտի աշխատեն 1929 թ., վո-
րոնք սակայն քիչ-շատ չափով ամբողջ արտադրանքն ընդ-
գրկելու տեսակետից անբավարար են:

Վերջապես, պիտի ուշադրութիւն դարձնել խաղողի
խտացրած քաղցուց քաղցր, սպիւրտից ազատ գինիներ
պատրաստելու վրա:

1927 - 28 թ. Խ. Հայաստանում պատրաստվել եր մոտ
մեկ միլիոն շիշ խաղողի բուժիչ հյութ, վ.րը շատ լավ ե
սպառվել: Հնարավորութիւն կա այն արեւելյան յերկրները
արտահանելու:

Անհրաժեշտ է, վոր մեր կոոպերացիան դրա համար ձեռք բերի համապատասխան վաճառք—ապարատներ:

Հնգամյակում, ամբողջ ԱՍՖՈՂ-ում գինեգործութւյան և ողեգործութւյան մեջ դրվելիք կապիտալ ներդրումների գումարը արտահայտվելու է 12,035,000 ռուբլով:

1927—28 թ. պտղաբուծութւյան և բանջարաբուծութւյան արտադրանքը, գյուղատնտեսութւյան ամբողջ արտադրանքի նկատմամբ, կազմում էր 4,5 տոկ. և փաստորեն հաշվում են 286 500 տոնն:

Ըստ հնգամյա պլանի 1932—33 թ. բանջարաբուծութւյան և պտղաբուծութւյան տարածությունն ու ընդհանուր արտադրանքն ըստ առանձին հանրապետությունների՝ հետևյալ պատկերն է ունենալու. —

		ԱՍՖՈՂ	ՀՍՖՈՂ	ՎՍՖՈՂ	ԱՍՖՈՂ
1. Այգիների տարած.	հազ. հեկտ.	24,6	7,8	21,9	54,3
2. Ընդհանուր արտադրանքը	հազ. տոնն	98,3	55,3	208,1 *	359,7
3. Բանջարանոց. տարածութ.	» հեկտ.	6,9	6,0	12,0	24,9
4. Ընդհանուր արտադրանքը	» տոնն	95,2	74,3	170,1	339,6

Տարածութւյան և արտադրանքի աճման հետ միաժամանակ պիտի բարձրանա նաև նրանց ապրանքաճութւոյնը, հակառակ դեպքում՝ գյուղատնտեսութւյան ալդ ճյուղերի զարգացմանը վտանգ կապաւնա: ԱՍՖՈՂ համար, միջին հաշվով, պտուղների միջին բերքի ապրանքաճութւյան 44 տոկոսը և բանջարեղենների 35 տոկոսը՝ համեմատաբար ցածր է: Մինչդեռ Անդրկովկասը, նրանց զարգացման համա՝ ունի բնական և տնտեսական բոլոր նախադրյալները: Անդրկովկասի պտղաբուծական շրջանների պոտենցիալ հրաշարավորութւոյնները գերազանցում են թե՛ Ղրիմին և թե՛ Կալիֆորնիային:

Մեր սակավահողութւյան պայմաններում գյուղատնտէ-

*) Վ. Ս. Մ. Հ. համար ընդհանուր բերքի մեջ հաշված է նաև ալգիների տարածութւյան մեջ չմտնող առանձին ծառերի արտադրանքը:

տեսութիւնն այդ ճյուղերի զարգացումն առանձնապէս կարևոր է:

Պաղարւծութիւնն զարգացման համար խոշոր խոչնդոտ են հանդիսանում թարմ վիճակում մրգերն սպառելու դժվարութիւնները և պտուղներն ու բանջարեղենները վերամշակութիւնն յենթարկող փոքրաքանակ ձեռնարկութիւնները:

Ներկայումս պտղա-բանջարեղենների արդյունաբերութիւնը հետևյալ պատկերն ունի.—

Ա.Ս.Խ.Հ.—Պահածոների մեկ գործարան . .	300	տոննարտադր-
Ընկուլգազտիչ » » . .	820	» »
Հ.Ս.Խ.Հ.—Պտղա-պահածոների և բան-		
ջարեղ. մեկ գործարան Յերևանում	246	» »
» Պաղարւծութիւնների մեկ գոր-		
ծարան Մեղրիում	60	» »
Վ.Ս.Խ.Հ.—Գորիի—պտուղների պահեստ .	1,000	» »
» » պահածոների գործարան	200	» »
Մեկ գործարան պտուղները կրակով		
չորացնելու	115	» »
Ընկուլգազտիչ մեկ գործարան . . .	800	» »

Այս ձեռնարկութիւնների ամբողջ արտադրողականութիւնը կազմում է 3,887 տոնն, այսինքն՝ ընդգրկում են ամբողջ արտադրանքի մոտ 1,2 տոկոսը: Պիտի ասեմ նաև, վոր Խ. Վրաստանի Ժողտնտիւորհի գործով Գորիում կառուցվում է պահածոների գործարան:

Հետազոտական և ուղեկալի տվյալների համաձայն, պիտի յենթադրել, վոր 1932—33 թ. ըստ հանրապետութիւնների նրանց ապրանքայնութիւնն արտահայտվելու լի.

Աղյուսակ № 8

Հանրապետություններ	Ապրանքախուսթյան % -ը		Ապրանքային մասսան հազար տոնն.	
	Պտուղներ	Բանջարեղեն	Պտուղներ	Բանջարեղեն
Ա. Մ. Ն. Հ.	50,9	50,1	50,0	67,7
Հ. Մ. Ն. Հ.	60,0	50,0	32,2	37,1
Վ. Մ. Ն. Հ.	60,0	50,0	123,7	85,0
Ամբողջ ԱՍՖՆՀ-ում	—	—	200,9	189,8

Նկատի ունենալով տեղաեան խոշոր շուկաները—ինչպես Թիֆլիսը, Բագուն, Յերևանը և Անդրկովկասի մյուս քաղաքները,—պտղաբուծության և բանջարաբուծության ապրանքային ամբողջ մասսայի յեղբ դեպի ներքին ու արտաքին շուկաները պիտի համարել մոտավորապես 14 տոկ., այսինքն՝ 1932—33 թ. վերամշակութայան կենթարկվի ընդհանուր արտադրանքի մոտ 7,75 տոկ., հանդես 1927—28 թ. 1,2 տոկոսի:

Ներքին (Միութենական) և արտաքին շուկաները նրկատի ունենալով, անհրաժեշտ է սարքավորել.—պտուղներ պահելու պահեստներ, վորտեղ պիտի պահվեն ու տեսակավորվեն շուկաներն ուղարկվող պտուղները: Պահածոների գործարան, վորոնց արտադրանքի մի մասը հեշտությամբ կարելի յե արտահանել արտասահման, ինչպես այդ ցույց տվեց Յերևանից—Բերլին ուղարկված պահածոների փորձը: Պտղաչորանոցներ՝ չոր մրգեր ստանալու համար, վորով կվերացվի այն անորմալ դրությունը, վոր վոչ միայն Միության, այլ և ԱՍՖՆՀ շուկաները չոր միջոցը ներմուծվում է Պարսկաստանից և, վերջապես, ընկույզի և տկողինի համար Ադրբեջանում և Վրաստանում կառուցել ընկույզազտիչ գործարաններ և պահեստ-չորանոցներ:

Առանձին հանրապետությունների արտադրանքը նկատի ունենալով, այդ ձեռնարկությունները խորհրդային տրեստերությունների, կոլտնտեսությունների և գյուղկոոպերացիայի միջև պիտի բաշխվեն հետևյալ կերպ.—

Ծխախոտի նախնական վերամշակութիւն.— Ծխախոտագործութիւնը, այսինքն թանգարժեք դեղին ծխախոտի արտադրութիւնը, ինչպես հայտնի յե, մինչև պատերազմն ել խոշոր չափերով զարգացած եր Արխազիայուր և Խ. Վրաստանի Լազոդեթի և մասամբ Սղնախի գավառներում։ Այժմ այդ կուտուրան սկսում ե զարգանալ Խ. Ադրբեջանի և Խ. Վրաստանի մի շարք վայրերում։ Դեղին ծխախոտի կուտուրան նշանակութիւն ունի ինչպես Միութեան ծխախոտի արդյունաբերութեան, նույնպես և արտածման համար։ Սակայն ծխախոտագործութեան բնագավառում, քան վորեւ մի այլ բնագավառում, նրա հետագա զարգացումը սերտ կապված ե ծխախոտի նախնական վերամշակութեան հետ, վորը համարյա պիտի կատարվի նրա արտադրութեան տեղում։ Միայն կանոնավոր չորացնելու, տեսակավորելու և նախնական ֆերմենտացիայի դեպքում կարելի յե և՛ արդյունաբերութեան և արտածման համար ստանալ կանոնավոր ապրանք։ 1927—28 թ. Արխազիայի ծխախոտագործական շրջանում կար ֆերմենտացիոն պահեստներ՝ 11,000 տոնն տարողութեամբ և Խ. Ադրբեջանում՝ 300 տոնն տարողութեամբ։ Խ. Հայաստանում՝ Յերևանում կառուցվում ե նման մի պահեստ 200 տոնն տարողութեամբ։

Ծխախոտի ապրանքային մասսան հավասար ե 90 տոկոսի և յեղած ֆերմենտացիոն պահեստներն այսօր հազիվ թե ի վիճակի լինեն ընդգրկելու այդ ամբողջ մասսան։ Վաղվա հերթական խնդիրն ե լինելու՝ կառուցել մի շարք ֆերմենտացիոն պահեստներ, վորպեսզի կարելի լինի ընդգրկել աճող ամբողջ արտադրանքը։ 1927—28 թվի 11,140 տոննի դիմաց, 1928—29 թ. սպասվում ե 11,800 տոնն, իսկ 1932—32 թ.՝ 20,000 տոնն։

Շերամապահութիւն յեվ գրեմամի գործ.— ԱՄՖՈՀ ազգաբնակչութիւնը վաղուց իվեր, վորտեղ թթենի յե աճում, պարապում ե շերամապահութեամբ։ Դրա հետե-

սի Ժողտնտխորհի և առանձին հանրապետութիւնների առաջ ծառանում եւ մետաքսամանարանների ցանցի ընդարձակման խնդիրը:

Սակայն հումույթի նախնական վերամշակութիւնը կատարվում եւ տեղում, ուստի լավագույն ապրանք ստանալու համար անհրաժեշտ եւ իրականացնել արդէն ձեռնարկութեանը, վորոնք կնպաստեն այդպիսին ստանալու նախնական այդպիսի վերամշակութիւն միջոցներն են՝ բոժոժ մեղցնելն ու չորացնելը, վորը մետաքսամշակութիւնը զբաղվողները կատարում են արեւով, վորն և ազդում եւ բոժոժի վորակի վրա: Արհեստականորեն մեղցնելու շենքեր և չորանոցներ գոյութիւն ունեն թ. Վրաստանում, իսկ թ. Ադրբեջանում և թ. Հայաստանում՝ չկան:

Մեր կոռպերացիայի խնդիրը պիտի լինի—շահագրգռված արդիւնաբերութիւն ոգնութիւնը ախպես կազմակերպել ու սարքավորել բոժոժ մեղցնելու և չորացնելու շենքերը, վոր շերամապահութիւն ամբողջ արտադրանքն նրա միջոցով անցնի: Բոժոժի չորանոցներին զուգընթաց պիտի կառուցվեն պահեստներ, վորտեղ ընդունվող չոր բոժոժներն ըստ ստանդարտի տեսակավորվեն, ծրարվեն ու պահվեն:

Շերամապահութիւն զարգացումն անհրաժեշտ եւ դարձնում շերամապահներին լավորակ սերմեր մատակարարելու խնդիրը:

Այս բնագավառում, խորհրդայնացման տարիների ընթացքում մեծ նվաճումներ են կատարված: Նախապատեւրագման շրջանի դրութիւն հակառակ, մենք այժմ շերամապահներին 100 տոկոսով մատակարարում ենք տեղական գրեթե: Մինչդեռ առաջներում նրանք բացառապես սպառում եյին արտասահմանից ներմուծվող գրեթե, իսկ գրեթե պիտի տեղական արտադրութիւնը հազիւ միջանի հարյուր տոկոսի յեր հասնում:

Թ. Վրաստանի Ժողտնտխորհի գրեթե պիտի գործարան-

ների տեղական արտադրութիւնը հասնում է 100,000 տուփի, նույնն է նաև Խ. Ադրբեջանում:

Ինչ վերաբերում է Խ. Հայաստանին, ապա այստեղ գրեհալի տեղական արտադրութիւնը վոչ միայն լիովին բավարարում է ներքին շուկային, այլ և մեծ քանակութեամբ արտահանվում է Պարսկաստան, ուր յեւրոպական գրեհալի սպառվում է մոտ 250,000 տուփի չափ, վորը, մինչև այժմ տրամանցիկ կերպով անցնում էր ԱՍՖՍՀ վրայով:

Գլուղատնտ. հումուկթի նախնական վերամշակութեան այն մի շարք ձեռնարկումները, վորոնց մասին վերը հիշատակեցի, ապացուցում են, վոր այնուամենայնիվ գլուղատնտ. արտադրանքի տակավին ամենաչնչին մասն է վերամշակվում, հետևապես և հանդիսանում է ներքին և արտաքին գլխավոր շուկաների ապրանք: Այդ տեսակետից բացառութիւն է կազմում բամբակը, վորի ամբողջ հնդավոր մասսան հենց Անդրկովկասում մտնում է բամբակագործ գործարանները, իսկ հունդը (սերմը) բացառութեամբ սերմացվից, այստեղ վերամշակվում է վորպես ձեթ և ժմիր:

Մինչդեռ գլուղատնտեսութեան մի շարք ճյուղեր, վորոնք ունեն բոլոր բարեհաջող պայմանները, միայն այն դեպքում կարող են մեզ մոտ իրոք զարգանալ, յեթե վորոշ չափով կենթարկվեն վերամշակութեան:

Միջանի կուլտուրաների զարգացումը զգալիորեն կամ բացառապես կախված է նրանց վերամշակութեան յենթարկող ձեռնարկումներից, վորն ինքնին, բացի շահից, հիմնական մոմենտ են հանդիսանում ինչպես ամբողջ տնտեսութեան վերակազմութեան համար, նույնպես և ինտենսիֆիկացիայի ազգակ հանդիսանում՝ տնտեսութեան մյուս ճյուղերի և ամբողջական տնտեսութեան համար:

Այսպես, շաքարճակնդեղի կուլտուրայի զարգացումը Վրաստանում՝ Գորիի գավառում և Հայաստանում՝ Լեւոնականի գավառում, հնարավոր է միայն այդ գավառ-

ներում շաքարի գործարաններ ունենալու դեպքում: Միևնույն ժամանակ շաքարաձակնդեղի կուլտուրան մի ամբողջ հեղափոխութիւն կ'առնէր ցանքաշրջանառութեան մեջ՝ իրեն հաջորդող հացահատիկային կուլտուրաների վրա, կը արելով հողի ֆիզիքական հատկութիւնները, իր մնացորդներով կերի մի նոր աղբուր կ'առնա և մնացու անասուններ կ'երակրելու տնտեսութեան մի նոր ճյուղ կ'ստեղծվի: Այլևս չենք խոսում այն մասին, վոր դրանով կ'ընդարձակվի աշխատանքի շուկան:

Նույն տվյալներն ունի նաև կարտոֆիլի կուլտուրան, վորի մշակութեան համար առանձին լեռնային շրջաններն ունեն բոլոր նախադրյալները, վորտեղ կարտոֆիլը ինչպէս ցանքաշրջանառութեան, նույնպէս և վորպէս կ'երամթերք կ'արեւոր եւ Սակայն թարմ վիճակում այն արտահանելու հնարավորութիւնների բացակայութիւնը սահմանափակում ե նրա մշակութիւնը: Վրաստանում և Հայաստանում կարտոֆիլ-պտտոկի արտադրութիւնը խթան կ'հանդիսանա ալդ կուլտուրայի զարգացման:

Վրաստանում մասնավորապէս և մոտիկ ապագայում նաև Հայաստանում՝ անասնապահութեան բնագավառի հերթական խնդիրը հանդիսանալու յե խոզի մսի (յերշիկա-ապուխտային գործարան) վերամշակութեան ձեռնարկումը: Անասնապահական տնտեսութեան զարգացման հետեանքով, նրա թափուկներով պիտի զարկ տալ խոզաբուծութեան: Վերջապէս, տեղական յուրահատուկ պայմանները որինակ՝ Վրաստանի արեւմտեան շրջանը դարձրել են արդյունաբերական խոզաբուծութեան շրջան: Սակայն, յերշիկա-ապուխտային գործարանի հիմնումը միայն՝ կարող ե ապահովել ալդ բնագավառի բարելավումն ու նրա արտադրանքի մշտական սպառումը: Վրաստանում ալդպիսի գործարանի հիմնումը ամսական ապահոված ե 3000 գլուխ հումուլթով: 1930—31 թ. Հայաստանում նման

գործարանը կարող է ընդունել ամսական 700 գլուխ: Յերշիկա-ապուխտային գործարանները մեր տեղական խոզաբուծության արտադրանքները կմատակարարեն վոչ միայն Միության խոշոր գործարաններին, այլև արտածման համար լավ կոնտինգենտ կհանդիսանան:

Մեր տնտեսության մյուս ոժանդակ ճյուղը, վոր արտածման լայն հնարավորություններ ունի — թռչնաբուծությունն է: Մինչև պատերազմը Անդրկովկասից արտահանվող 73,740 փութ ձվից 52,136 փութը գնում էր արտաքին շուկաները: Պատերազմից հետո տնտեսական Ալյանքի ընդհանուր փրուզումի հետևանքով, ձվի արտածումը միանգամայն վերացավ և այժմ է, վոր սկսել է վերակենդանանալ:

1926 թ. Վրաստանից արտահանվել է ընդամենը 8157 փութ ձու, վորի 50 տոկոսը արտածվել է արտաքին շուկա:

Թռչնաբուծության վրա պիտի դարձնել հատուկ ուշադրություն, վորի ապրանքայնությունը բարձրանում է չքավորական տնտեսություններում, և պիտի ստեղծվեն այնպիսի ձեռնարկություններ, վորոնք կհեշտացնեն թռչունների ու ձվի սպառումը, և առանձնապես կնպաստեն նրանց պատրաստելուն՝ արտաքին և ներքին շուկաներն արտածելու համար: Ուստի, մորթած թռչուններ ու ձվեր պահելու համար պիտի կառուցվեն արտածվող մթերքների սառցարան-պահեստներ: Ձվեր ընդունելու և տեսակավորելու պահեստներ, թռչուններին կերակրելու կայաններ և փետուրներ վերամշակող գործարաններ:

Այս ձեռնարկումները նշված են գլուղատնտեսության հնգամյա պլանում: Հայաստանում, Յելենովկայի սառցարանային կոմբինատին կից արդեն ստեղծվում է թռչուններ կերակրելու տնտեսություն:

ԱՍՖԽՀ արդյունաբերական թռչնաբուծական ձեռնարկումները հնգամյակում կպահանջեն 1,436,000 ու.

կապիտալ ներդրումներ, իսկ լերշիկա-ապուխտային գործարանները՝ 1.790.000 ռ. կապիտալ ներդրումներ:

Ինչպես հայտնի յե, բացի խոշոր լեղջերավոր անասուններից, ԱՍՖԽՀ անասնապահության մյուս խոշոր ճյուղը հանդիսանում է վոչխարաբուծությունը, վորի ինդուստրացման բնագավառում մինչև այժմ նույնպես վոչինչ չունենք:

Վոչխարը կարող է տալ շուկայական մեծ արժեք ներկայացնող պանրի տեսակներ, ինչպես որինակ «ռոկֆոր» պանիր, վորպիսին մենք չունենք: Այս բնագավառում մենք սահմանափակվում ենք տնային պրիմիտիվ ձևերով տեղական պանիրներ պատրաստելով:

Անհրաժեշտ է կանոնավոր հիմքերի վրա դնել այդ արտադրությունը, վորը մեզ համար արտաժամանոր հրնարավորություններ կստեղծի:

Բրդի գործվածքների գործարաններ կառուցելու հետևանքով, նույնպես անհրաժեշտ են դառնում բուրդ լըվանալու ու մաքրելու ձեռնարկումները:

Բրդի գործարանային լվացումների ձեռնարկություններն այժմ առանձնապես անհրաժեշտ են դառնում, յերբ մեր արդյունաբերության շահերը պահանջում են զարկ տալ մերինոս վոչխարաբուծության և տրամախաչման միջոցով լավացնել մեր տեղական վոչխարների բուրդը: Վոչխարաբուծության վերաբերյալ ձեռնարկումները նշված են հնգամյա պլանում, վորոնց համար կպահանջվի 578.500 ռ. կապիտալ ներդրումներ:

Գյուղատնտեսության ինդուստրացումը չպիտի սահմանափակվի միայն այն ճյուղերով, վորոնք ունեն ավարանքային բարձր յելք, կամ նրանց չպիտի նայել լայն շուկայի տեսակետից:

Հանրայնացված հատվածի գծով այնպիսի հումուլյների վերամշակման կազմակերպումը, ինչպիսին են հացահատիկների (ալրադացների արտադրությունը), կամ կտա-

վասի և քունջութի սերմերինը (ձեթի արտադրութիւնը) իրենց հերթին կկարգավորեն Անդրկովկասի ամալիսի դեֆիցիտային մթերքների դրութիւնը, ինչպիսիք են՝ հացն ու ճարպը:

Գոյութիւն ունեցող ջրաղացները և ձիթահան գործարանները շատ են պրիմիտիվ, ապլիս են վատ մթերք և մեծ կորուստ:

Կոլտնտեսութիւնների, խորտնտեսութիւնների և կոռպերացիայի գծով, կենտրոններից հեռու ընկած շրջաններում ավելի կատարելագործված ջրաղացների և ձիթահանների կառուցումը հնարավորութիւն կտան բարելավելու մթերքի վորակը, բարձրացնելու նրա քանակը և եփանացնելու արժեքը:

Ծրագրված է հնգամյակի ընթացքում կառուցել 21 ջրաղաց, յուրաքանչյուրը 200 տոնն արտադրողականութեամբ, վորի համար կպահանջվի 525.000 ու.լ. Սղրբեջանում և լ. Հայաստանում կառուցվելու յեն մեկական ձիթահան, յուրաքանչյուրը 30,000 ու. արժողութեամբ:

Խ. Աղրբեջանում 150,000 հեկտար չալթուկի ցանքների պահպանութի տարածութիւնը մեր առաջ հարց է դնում՝ ընդարձակել չալթուկավերամշակող ձեռնարկումները: Ծրագրված է կառուցել չալթուկ մաքրող 8 գործարան և, ըինձ ծեծող 5 գործարան, վորոնք կընդգրկեն բրինձի ապրանքային ամբողջ մասսան: Այդ ձեռնարկումների համար հնգամյակում կպահանջվի 570.000 ուլլի:

Նուլնիսկ ամալիսի վոչ թանգարտեք ձեռնարկումներ, ինչպիսին է աղիքամշակութեան գործարանների ընդարձակվելն ու մեծանալը, մեզ հնարավորութիւն կընձեռի լայն չափով ոգտագործել գլուղատնտեսութեան թափուկները, մեծացնել մեր արտահանութիւնն ու նրա հաշվին մեծացնել արտադրման անհրաժեշտ սարքավորման ներմուծումը: Աղիքների վերամշակութեան հա-

մար այս հնգամյակում կառուցվելու յեն 40 գործարան, յուրաքանչյուրը 50.000 կապ հում-աղած աղիքի արտադրողականությամբ: Նրանց ընդհանուր արժեքը լինելու յե 600.000 ռուբլի:

Խ. Վրաստանում և մասնավորապես Խ. Ադրբեջանում սկսված և կենսաֆի մշակութունը, վորն այնքան շահարժեշտ և մեր Միության արդյունաբերության համար: Այս հանգամանքը մեզ առաջադրում և նրա նախնական վերամշակության համար համապատասխան ձեռնարկումներ հիմնել, ինչպես թրմոցներ, կեղևաթաղանդ մաշկող շենքեր և կեղևաթաղանթը վերամշակող գործարաններ: Այդ ձեռնարկումների համար նախատեսված և «Կենսաֆ» ընկերությանը բաց թողնել 1.719.000 ռուբլի:

Վերջապես Թեյի մշակութան զարգացման հետևանքով պիտի հիշատակել նաև Աջարիստանում Թեյի գործարան հիմնելը, վոր զգալիորեն կթեթևացնե արտաքին շուկայից մեր կախված լինելը: Միայն այս հնգամյակում «Վրաստան Թեյ» ակցիոնարական ընկերության՝ Թեյի արդյունաբերության համար կապիտալ ներդրումներ նախատեսվում և 11.340.000 ռուբլի:

Այսպիսով, այս հնգամյակում գոյություն ունեցող ձեռնարկումների ընդարձակելը և նորերի ստեղծելը պահանջելու են 51,476.000 ռուբլու կապիտալ ներդրումներ, վորից 32.780.500 ռ. արվելու յե յերկարատև վարկի գծով, իսկ մնացածը հոգացվելու յե իրեն՝ արդյունաբերության միջոցներից:

Գյուղատնտեսության ինդուստրացման խնդիրները խոշոր դեր են խաղում և դրա հետևանքով բարձրանում և նաև ԱՍՖՆՀ Ժողովրդատնտեսության ամբողջ արտադրանքի տեսակարար կշիռը: Այսպես, ԱՍՖՆՀ գյուղատնտեսության ապրանքային արտադրանքը, 1926—27 թ. անփոփոխ գներով՝ 1927—28 թ. միջին բերքատվության պայմաններում, գնահատվում և 164,7 միլիոն ռուբլի, վո-

րը կազմում ե ամբողջ ժողովրդատնտեսության ապրանքային արտադրանքի 23,2 տոկոսը: 1932—33 թ, ապրանքային արտադրանքը պիտի աճի մինչև 373,6 միլիոն ռուբլով և կազմի ժողովրդատնտեսության ամբողջ ապրանքային արտադրանքի 23,6 տոկոսը: Մինչդեռ արդյունաբերությունը, վորի տեսակարար կշիռը 1927—28 թ. 53,3 տոկոս էր, 1932—32 թ. պիտի ունենա 53,0 տոկառանց Ազնեվթի:

Ազնեվթը, վորի տեսակարար կշիռը 1927—28 թ. 23,5 տոկոս էր, 1932—33 թ. պիտի գնահատվի 23,4 տոկոս, այսինքն՝ հնգամյակում ել բացարձակ և հարաբերական կերպով ԱՍՖԽՀ ժողովրդատնտեսության ընդհանուր արտադրանքի մեջ պիտի աճի գլուղատնտեսական արտադրանքի դերը:

Այս բոլոր ձեռնարկումները, վոր լես թվեցի իմ գեկուցման մեջ, լեթե կիրառվեն, իսկ լես չեմ կասկածում, վոր նրանք կկիրառվեն, ապա մենք մեծ զարկ տված կլինենք մեր յերկրի արդյունաբերության ու ինդուստրացմանը: (Մափանաբար թողնենք):

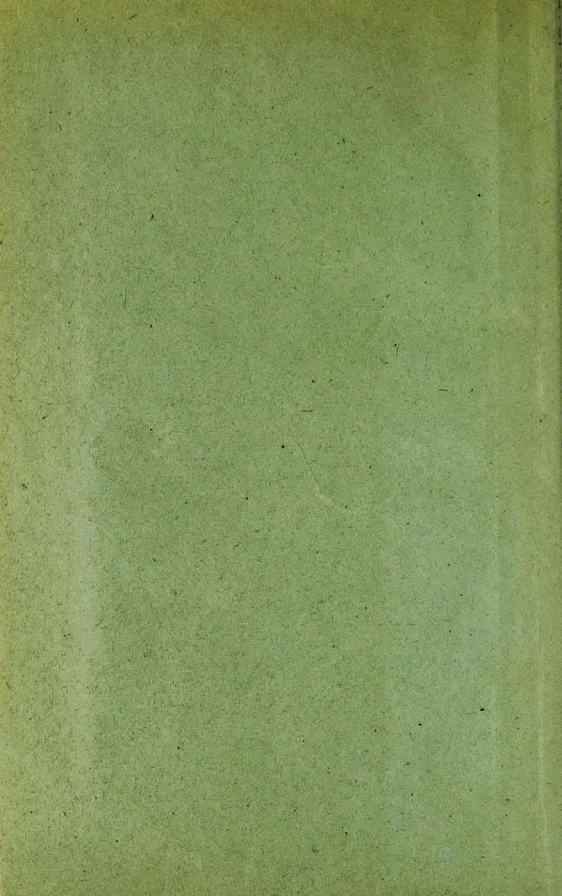
18. 2. Ազատյան.—Գյուղատնտեսական բանվորութ.
և միջազգ. կոմմունիստական շարժումը (սպառ.) 40 »
19. Ն. Խան-Ապամ.—Ուղեցույց արդյունավետ խոզա-
բուծության (սպառվ.) 15 »
20. Յերգինաճգով. Հավաքուծ. և նրա ոգուան. (սպ.) 20 »
21. Ս. Դանելյան.—Լավ ե ուշ, քան յերբեք (ազրո-
պիլես) (սպառված) 20 »
22. Կ. Կ. Մելիք-Շահնազարյան.—Կտավատը և կա-
նեփը (սպառ.) 20 »
23. Ս. Լուկասին.—Անդրկովկասի տնտեսական դրու-
թյունը (սպառ.) 15 »
24. Հրահանգ Հայաստանի Խ. Ս. Հանրապետության
անասուններից փայտեղեն բաց քաղելու համար
(պաշտոնական)
25. Պրոֆ. Ա. Պ. Պալանդյան.—Կաթնատու կովի կերակը. 30 »
26. Ս. Ս. Յրիշենով.—Ինչու պետք է ցելը շուտ անել 15 »
27. Ս. Բակունց.—Գալուստի վիկը (ազրո-պատմվածք) 15 »
28. Ս. Բակունց.—Կարտոֆիլի մշակությունը 20 »
29. Լ. Սուբբոսին.—Կովի դատը (ազրո-պիլես) 20 »
30. Կ. Կ. Մելիք-Շահնազարյան.—Տիգրկանիփ (սպառ.) 5 »
31. Խ. Յեր-Ներսիսյան.—Պտղատու ծառերի միաս-
տուններն ու հիվանդութիւնները (սպառվ.) 25 »
32. Խ. Ավագյան.—Գյուղի հողաշինարարութ. 20 »
33. Արագի.—Տրակտորը (ազրո-պատմվածք) 15 »
34. Շալաքի.—Խորհրդավոր արտունշներ ազրո-զրույց 15 »
35. Խնկո-Աղբր.—Գյուղատնտ-տնամանարույծը և իր
ազրո-զրույցը 20 »
36. Ս. Շրիգուին.—Տասը պատգամ անասնապահին
(բ. տպագր.) 20 »
37. Մ. Խանզադյան.—Մեղվաբծության գործնական
ձեռնարկ (սպառված) 60 »
38. Արամայիս Յերգնկյան.—Մեր գյուղատնտեսու-
թյան հերթական խնդիրներից (սպառված) 40 »
39. Ս. Արամայան.—Գութան, թե՛ արոր (սպառ.) 10 կ.
40. Վ. Բովկով.—Այժն աղքատի կոմիս ե (սպառված) 20 »
41. Խ. Յեր-Ներսիսյան.—Գոմաղբը 20 »
42. Խ. Նուկնեցով.—Լենինը և գյուղացիութիւնը 30 »
43. Ս. Մուսեղյան.—Անտառը պետք է հաշվով կտրել 5 »
44. Խ. Յեր-Ներսիսյան.—Ինչպես պատվաստել պղտ-
դատու ծառերը 10 »
45. Ս. Բակունց.—Սոսորշուրի կոմունան 30 »

46. Լ. Ազատյան.—Յեռադաշտից դեպի սոցիալիզմ՝
կոոպերացիայի վրայով 1 հ. 50 >
47. Չ. Ս. Միխայլով.—Տավարի վարակիչ հիվանդու-
թյունները 5 >
48. Մ. Թումանյան.—Վիկ 25 >
49. Պ. Քալանթարյան.—Գոմաղը 5 >
50. Նոյեմբերի ճանապարհին (ժողով.) (սպառ.) 20 >
51. Պրոֆ. Ա. Վ. Քալանթար.—Կաթնառատ կովի ըն-
տությունը և նախիրի ազնվացումը 20 >
52. Հրահանգ գյուղատնտ. կոոպերատիվ ընկերութ.
տոմարագրելու կարգի մասին (հավ. գյուղ. կյանքի)
53. ԽՍՀՄ Հողոգտագործության յեվ հոգաօժնադա-
րության բնգիտմուհ Էիմուհիները 20 >
54. Լ. Փիւռումյան.—Հողժողկոմատի 1927/28 թ. գոր-
ծունեիւթյունը
55. Ս. Արամատյան.—Դեպի բերքի բարձրացում
56. Չ. Պ. Դոբրինին.—Ձիւերի արհեստական բեղմնա-
վորումը 25 >
57. Ս. Վերմիսյան.—Գողատու ալգին ու նրա խնամքը 45 >
58. Ս. Մարգարյան.—Վոչխարաբուծութիւն 50 >
59. Ս. Ս. յեվ Ս. Թ.—Բանջարաբուծութիւն 20 >
60. Ս. Յերգեկյան.—ԱՄՆԽՀ-ի անասնապահութիւնը
և գյուղատնտ. ինդուստրացումը 25 >

ՊԱՏՐԱՍՏՎՈՒՄ ԵՆ ՅԵՎ ՇՈՒՏՈՎ ԿԶԱՆՁՆՎԵՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹՅԱՆ

1. Ի Յեր-Ներոթյան.—Ինչպես մշակել խաղողի ալգի-
ները (Բ. տպագր.)
2. Յ. Աւանդյան.—Մեղվապահի ուղեցուլց
3. Պ. Քալանթարյան.—Բերքի բարձրացման խնդիրներ
4. Ս. Իսախանյան.—Հանրամատչիլ զրույցներ գինե-
գործութ. մասին

ԳԻՄՍԸ՝ Յերեվան, Հողժողկոմատ՝ Հրատարակչության,
Հայգրքի կենտրոնական յեվ գաղառական գրա-
խանութներին, Գափոդրաժիններին.

ԳԱՆ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0006281

A 18997

18997
op. 18997